

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Det evige Livs-Ord af Vorherres egen Mund til Menigheden

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Det evige Livs-Ord af Vorherres egen Mund til Menigheden", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1860_1269-txt-shoot-idm114.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Det evige Livs-Ord af Vorherres egen Mund til Menigheden.

(N. F. S. Grundtvig.)

I.

Det evige Liv, som et virkeligt, glædeligt Liv for hele Mennesket, med Sjæl og Legeme, det var ikke blot efter *Skriften* Øiemedet med Vorherres *Jesu Christi* Komme til Verden, men det er til alle Tider, efter den *Christne Menigheds* egen *Troes-Bekiendelse* ved Daaben, *Troens Øiemed*, *Menighedens Haab* og den *Helligaands Gierning* i den hellige, almindelige Kirke-Forsamling og de helliges Fællesskab, saa at kun *forsaavidt*, som de saakaldte *Stats-Kirker* eller særlige Kirker og deres *Skriftkloge*, hver for sig, vedkiender sig det *samme Øiemed*, kun *forsaavidt* kan de høre *Christus* og hans *Menighed* til, og naar de da selv tilstaaer, de har et *andet Øiemed*, da har vi, som *Christne*, slet intet med dem at gjøre, og naar saadanne *Kirker* og *Skriftkloge* meddeler os deres Tanker om, *hvorpaa* vi bedst kan *bygge vor Christne Tro*, da kan vi følgelig kun tage Hensyn derpaa, *forsaavidt* vi finder, at det er den *fasteste Grundvold*, og at Troen, ved at bygge derpaa, sikkert naaer sit og *Menighedens Øiemed: det evige Liv!*

Naar derfor en Kirke, den kalde sig Catholsk, Luthersk, Evangelisk, eller hvad den vil, gjør os vitterligt, at vi skal *bygge vor Christne Tro* og vort *194christelige Haab* enten paa en *Bisp* og hans *Præster*, eller paa en *verdslig Fyrste* og de *Skriftkloge*, som han dertil beskikker og besolder, eller paa en *Bogstav-Skrift*, der *ikke selv ytrer* mindste *Liv* eller *Kraft*, men som er et *Tvistens Æble* mellem de *Boglærde*, og som vitterlig *ikke var til fra Begyndelsen*, og som til alle Tider har været den *største Deel* af *Menigheden ubekiendt*; da er det klart, at *enten* har *Vedkommende* aldeles tabt "*det evige Liv*" som *Troens* og *Menighedens Hoved-Øiemed*, aldeles af Syne, eller de viser os dog en *Vei* til *det evige Liv*, som *umuelig* kan føre dertil for nogen, end sige da for *hele Menigheden*.

Den velsignede *Lys-Tanke*, levende at udlede Herrens *Aand* og *Liv* hos os, den *Christne Tro*, den *Christne Menighed*, *Apostel-Skriften*, og *alt Christeligt* af det lille, almægtige *Guds-Ord*, som Vorherre *Jesus Christus* selv, ved sine egne *Indstiftelser*, fra *Begyndelsen* personlig har talt og *aandelig* bliver ved at tale *til* alle sine *Discipler*, som troer og bliver døpte; denne velsignede *Lys-Tanke*, som er født i Fængselet, men frit opdraget i *Eensomhed*, er nu, saavidt jeg kan skiønne, fuldvoxen i *Menigheden*, til at stride den gode *Strid*, fuldende *Løbet* og vinde *Prisen*. Denne *Strid* er imidlertid saalangt fra at være en *Penne-Feide*, som man ved en *Penne-Feide* kan føre det *Aandens Sværd*, som er *Guds Ord*, eller kan vinde et *Haarsbred* paa *Troens* *Enemærker*, eller kan gjøre et *Hanefjed* til *det evige Liv*, saa jeg maatte *bogstavelig* gaee i *Barndom*, hvis jeg *195paa* mine gamle *Dage* tænkte, med min *Pen* enten at kunne gjøre *Ordet* og *Troen levende* hos en eneste *Sjæl*, eller forsvare det evige *Livs Sag*, som det netop er min urokkelige *Grundsætning*, hverken kan *fremmes*, *forsvares* eller *vindes*, uden af og ved *det evige Livs-Ord til os* af Vorherres *Jesu Christi* egen *Mund* og i den *Helligaands Kraft*, som dermed følger.

Naar jeg derfor endnu engang stræber, det sandeste og bedste jeg kan, at beskrive den velsignede *Lys-Tanke*, som vidunderlig fandt et *Moderskiød* i det troende *Hjerte*, og dens *Forhold* ei blot til den for *Øieblikket* herskende *Tankegang*, men til *Kampen* og *Seieren* i den *Christne* *Fortid* og *Fremtid*, og til *det evige Livs* *Haab*, da er det kun, fordi *Ingen* hos os kan være nærmere dertil end den *gamle* *Præst* og *Skriver*, som ligefra *Fødselen* har baaret *Lystanken* i sin *Favn* og, ligefra den blev gangfør, har fulgt den ligesom ved *Haanden*, men maa nu snart give den ganske *Gud* og *Menigheden* i *Vold*, naar Herren kalder *ham* til *Sovekamret*, mens *Tankens Løb* er paa *Livets Vei* i *Guds Aasyns Lys* til de evige *Høie!* At en saadan *Beskrivelse*, skiøndt den ligesaalidt som nogen anden *Skrift* med *Pen* og *Blæk* "kan gjøre *Tegn* og *underlige Gierninger*", dog baade, hvor *Aanden* hersker og *Ordet* lever, kan tjene til at *bevare Mindet* om det forbigangne, som ei maa glemmes, til at *advare* *Guds-Folket* og dets *præstelige Ledere* mod *fristende Afveie*, til at *trøste* under *Trængsel* og *Gienvordighed*, og til at *understøtte* *Haabet* om bedre *Dage* med seierrig *Kamp* og *liflig Hvile*, 196det kan jeg føle paa mig, og det maa man jo slutte af *Bogstav-Skriftens* *Fortid* baade i den gamle og i den ny *Pagts-Dage*, da saavel den *historiske* som den *prophetiske* *Skrift*, hvor meget den end blev misbrugt og mistydet, dog maatte findes *uundværlig* og *umistelig*. Naar man derfor herefter kun aldrig mere glemmer, at *Beskrivelsen* altid kun er en *Bisag*, hvor *Livet*, som i *alt Christeligt*, er *Hjertesagen*, og *Ordet* med *levende Røst*, som *Livets Lys*, er *Hovedsagen*, da er jeg vis paa, at den *Christne Menighed*, som det *aandelige* *Guds-Folk*, skal endnu have langt mere *Gavn* og *Glæde* af sin *fortløbende* *historiske* og *prophetiske* *Skrift* end det *verdslige* *Guds-Folk* i *Jødeland* havde af sin!

Modstanderne maatte nemlig tænke, sige og skrive hvad de vil, saa er der hos os, ved den velsignede Lys-Tanke, som de kalder en luftig *Indbildning* eller en tosset *Legende*, om det lille Ord af Herrens egen Mund, i den sidste Menneske-Alder skedt et *kirkehistorisk Omsving*, der vel ingenlunde har sat den *Christne Menighed* i et nyt Forhold enten til sin *hellige Skrift* og sine *Skriftkloge*, eller til sit forbigangne *Levnetsløb*, eller til *Menneske-Livet* fra Begyndelsen og hele Menneske-Slægtens Løbebane og Bestemmelse, men som dog synes at have gjort det, fordi det har veiledt de adspredte Guds Børn, til i den hellige almindelige Kirke-Forsamling at indtage *Menighedens* oprindelige men hardtad reent forglemte Stilling til *Herren* og *Aanden*, som dens eneste *aandelige Øvrighed*, og til alt *Djævelskabet* som dens *uforsørlige Fiende*, og til *Menneske-Livet*, som det store *Tvistens Æble* mellem *Frelseren* og *Fristeren*.

Hvorledes dette kirkehistoriske Omsving er skeet hos os i en snever Vending, det skal jeg da først minde *Menighedens Læsere* og især dens *Boglærde* om, og dernæst stræbe at vise dem, hvorledes vi, for at være *Ordets Tjenere*, *Aandens Redskaber* og *Herrens Medarbejdere*, maae levende opfatte vort Forhold saavel til *Menigheden* og til *Skriften*, som til *vore egne Modstandere*.

I enhver *Tvangs-Kirke*, den kalde sig nu *Kirke-Stat* eller *Stats-Kirke*, Catholsk, Luthersk, Evangelisk, Reformert, eller hvad den vil, er den *Christne Menighed*, om den ogsaa findes der, *opløst* i lutter *Enkeltheder*, som, hver for sig eller i smaa hjertelige Vennelag, maa stræbe med den *Helligaands Bistand* at bevare *Troen*, at nære *Haabet* og at vinde *Kiærlig heden*, og denne næsten *aandløse* men, fordi Livet udgaaer fra *Hjertet*, dog ikke *livløse* Stilling lærde jeg i min Barndom at kiende fra saa smuk en Side, at kunde denne Stilling varet og kunde jeg holdt mig i den, da var jeg neppe kommet til at ønske eller kiende nogen anden, men ingen af Delene var Tilfældet. I min Ungdom, ved det *Nittende Aarhundredes Begyndelse*, fandt jeg hele Verden i fuldt Oprør mod Vorherre *Jesus Christus* og hans Saligheds-Midler, med et rasende Had til *Bibelen*, der hos os, ligesom *Jesuiterne* hos de Romersk-Catholske, ansaaes for Kilden til al muelig *Overtro*, Hykleri og Grusomhed. Under dette Oprør havde næsten hele *Præsteskabet* i vor saakaldte *Lutherske Stats-198Kirke* revet sig løs fra den *verdslige Kirkelov*, saa de ikke blot prædikede og lærde Smaa og Store, under Navn af *Christendom* eller paa Strid derimod *hvadsomhelst* de lystede, men behandlede ogsaa den *Christne Menigheds Daabs-Pagt* og alle *Indstiftelses-Ordene* ved *Daaben* og *Nadveren* med al muelig Vilkaarlighed, og dog var alle *Stats-Kirkens* Medlemmer ikke blot *indspærrede* i den som et *aandeligt Fangetaarn*, de ei maatte forlade, men de var næsten alle *lænkebundne*, hver til sin *Sognepræst*, baade i Henseende til *Daab*, *Nadver* og *Confirmation*; fremdeles indførdes der en *ny Psalmebog*, hvoraf alle de gamle *Kirke-Sange*, der aandelig og hjertelig udtrykte den *Christne Menigheds* christelige *Tro*, *Haab* og *Kiærlighed*, med Flid var udelukte; og endelig kunde man hver Dag vente en *ny Alterbog*, der ingenlunde som den gamle bandt *Præsterne* til den *Christne Daabspagt* og til alle *Indstiftelses-Ordene* ved *Daaben* og *Nadveren*, men snarere *afskaffede* dem i *Stats-Kirken*.

Under disse Omstændigheder havde aabenbar den eneste ægte, oprindelige og hjertelig nedarvede *Christendom* ikke blot tabt hele sin *Frihed*, men var gjort husvild og *fredløs* i *Stats-Kirken* og havde kun den sorte Død for Øine, uagtet der endnu stod paa *Papiret*, at den skulde være *herskende* i hele Riget; og naar enkelte saakaldte *Lægmænd*, som især *Hans Hauge* i Norge, vovede at løfte deres Stemme mod den, ikke mindst hos Geistligheden herskende Uchristelighed, Ugudelighed og aabenbare Ringeagt for Salighedens Sag, da spurgdes der ikke engang 1990m, *hvorvidt* de selvgjorte *Prædikanter* havde "*Bibelen*" og *Stats-Kirkens "Symboliske Bøger"* for eller imod sig, men de blev uden videre dømt og straffede, og, naar de fremturede med deres *Frisprog*, sat i *Tugthuset*.

Det var imidlertid slet *ikke* denne *Troens* og *Menighedens* fortvivlede Stilling hos os, der *først* bragde mig i Harnisk mod den saakaldte "*oplyste Verdens*" *antichristelige* Tankegang og Tænkemaade, thi det var, som klarlig sees af min Afhandling "*Om Religion og Liturgi*" *I *Fallesens* Theologiske Maanedsskrift 1807., ene den *Aandløshed* og *Hjerteløshed*, som man i det *Attende Aarhundrede* havde forgudet under Navn af *Oplysning*, og det samme var endnu Tilfældet med min bekiendte Dimis-Præken "*Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Huus?*" der endogsaa kun var en temmelig mat Gjentagelse af hvad jeg før havde skrevet imod den herskende *aandløse* og *hjørteløse* Prækemaade.

Enten maa det da have været "*Titelen*", der nu (1810) pludselig oprørde *Hovedstadens Geistlighed*, eller denne Geistlighed, kun *to Aar* efterat Biskop *Balle* havde nedlagt sit Embede og mens han endnu levede, maa have anseet den saakaldte "*Kirke-Tro*" for død og begravet, saa at, da den gjorde Mine til at gaee igien hos mig, maatte den strax med Fynd og Klem nedmanes.

Vel slap jeg for denne Gang med en *Irettesættelse*, fordi, som det deri hed, *Udgivelsen* af min Dimis-Præken "*syndes at røbe den Hensigt* 200at gjøre *Opsigt*," og vel fik jeg, sagtens dog kun ved gamle *Balles* Forbøn, Lov til at blive *Personel-Capellan* paa Landet hos min gamle Fader, som alt var *Jubel-Lærer*, men *Hovedstadens Præsteskab* tabte mig dog aldrig af Syne, som den eneste farlige Tilhænger af den banlyste *Kirketro*, og min Pen tillod heller ikke at skrive mig i *Glemmebogen*.

Under Forfølgelsen var jeg nemlig faldet i en dyb Bekymring for min egen *Sjæls Frelse* og det *evige Liv*, og da jeg, ved at vende om til *Barne-Troen*, som den findes beskrevet i *Luthers lille Catechismus*, følte mig beroliget, maatte jeg nødvendig føle inderlig *Medlidenhed* med *Børnene* og med hele det *uoplyste Folk*, som

de ypperste Præster og Skriftkloge ikke blot forholdt *Christi Evangelium* og *Sacramenternes* rette Brug, men stræbde med falsk Skrift-Fortolkning, med Spot og med verdslig Magt at udelukke derfra, netop, som skrevet staaer: vee eder, I Lovkyndige, I har taget *Kundskabs-Nøgelen*, og selv gaaer I ikke ind, men forhindrer dem, som vilde gaae ind.

Dette var nu Omkvædet paa al min Skrift, fra "*Nytaarsnat*" til mit "*Korte Begreb af Verdens-Krøniken i Sammenhæng*," (1812), hvorved baade Geistligheden og hele det lærde Væsen hos os var nær ved at flyve i Flint, og som et *Strids-Skrift* fra det *luthersk-christelige* Stade var det vistnok ogsaa baade saa hvast, saa fyndigt og saa nærgaaende, at det paa en Tid, da "*Sort paa Hvidt*" spillede en latterlig Hoved-Rolle, maatte gjælde for et Dommedags-Slag. Udentvipl var det nærmest *Stats-Bankerotten* (1813), der reddede mig fra 201en Injurie-Proces, der i alt Fald vilde slaaet mig Penne-Spydet af Haanden, og da jeg, efter min Faders Død (1813) ikke vilde nøies med som omflakkende Personel-Capellan at holde Catechismus-Prædikener og forrette Sacramenterne efter Alterbogen omkring i Krogene, men vilde virke frit i samme Aand, baade som *Prædikant* og *Skribent*, midt i *Hovedstaden*, da vidste man ikke blot at forhindre min Ansættelse som Præst eller Professor, men at lukke alle Hovedstadens Prædikestole for mig.

At jeg nu ikke gjorde Pinen kort og, ligesom siden *Gammel-Lutheranerne i Preusen*, brød ud af det statskirkelige Fangetaarn, samlede alle de *Trofaste* om *Catechismus* og *Alterbog*, og døde ondt og godt med dem, eller i det mindste holdt "*gudelige Forsamlinger*" i samme Retning, det kan baade Venner og Fiender godt tilskrive *Mangel* paa brændende Nidkærlighed for Herrens Huus og Overflod af Pære-Danskhed, men, som min "*Verdens-Krønike*" viser, forhindredes jeg dog ogsaa deri af mit *kirkehistoriske* Syn for den *aandelige* Fare, der var ved at bryde ud af Stats-Kirken og bygge Kirker enten paa samme Grund eller paa fri Haand, og Tiden har viist, at jeg ikke forgæves ventede paa at finde en *bedre Udvei*.

Da jeg endelig (1821) havde fundet mig i at forlade *Hovedstaden*, Regjeringens og Universitetets Sæde og Læseverdenens Middelpunkt, hvorfra alt hvad der skulde virkes ved *Pennen* og rettes enten ved Præsteskabet eller ved *Lovbud*, vist nok maatte udgaae, og havde modtaget en *usøgt* Præste-Stilling i en lille Kiøbstæd, da opnaaede jeg snart (1822) 202trods al geistlig Modvirkning, ved Kongens synderlige Gunst, den saa længe og saa ivrig attraaede *Præste-Stilling* i *Hovedstaden*, men jeg opdagede snart, at derved var for de adspredte *Troende* i Landet, og for *Kirkens Fremtid* lidet eller intet vundet, da den herskende *Geistlighed* og Landets eneste *Universitet*, trods smaa Forandringer, vedblev at være *Lutherdommen* ugunstige, og en ny for *Lutherske Christne utaaelig Alterbog* ved Siden ad den aandeløse *Psalmebog*, var Sværdet i et Haar, der bestandig hængde os over Hovedet.

Da nu, for mine *Lutherske Øine*, *Strids-Skrift* og *Prædiken* efter *Skriften* var *Troens* eneste Vaaben, men som da ogsaa nu, saavel som for tre hundrede Aar siden, med den *Helligaands* følgelige Bistand maatte være mægtige til at bryde *Jern-Stænger* og sprænge *Kobber-Mure*, skiøndt *Mueligheden* var skjult for vore Øine, saa greb jeg med begge Hænder den Leilighed, der (1824) aabnede sig til at udgive et "*Theologisk Maanedsskrift*" i stræng *Luthersk* Retning, med en grundmuret *Dogmatiker* og en lovfast *Ebræer* af den gamle Skole^{*} Dr. *Rudelbach* og Mag. *Lindberg*, af hvilke den Sidste blev mig en tro Stalbroder.

Paa en Tid, da hele den *Danske Literatur*, og ei mindst paa den kirkelige Side, laae i dyb Dvale, maatte et saa dristigt Foretagende med dygtige Kræfter, som lykkelig overvandt store Vanskeligheder, nødvendig vække en Slags Bestyrtelse i Modstandernes trygt sovende Leir, og Professor 203*Clausens* ungdommelige Seiers-Raab i hans tykke Bog om "*Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning*" vilde neppe trøstet den døende Rationalisme i gammel Stil, men netop under min ivrige Bekæmpelse af den paa *Papiret*, faldt jeg i dybe Tanker om, hvad det dog kunde nytte den vel endnu *levende*, men hardtad *døende* Christendom, om vi baade kunde vinde Seier i *Penne-Feiden* og nøde alle Præster til at følge *Alter-Bogen*, naar dog *vort Vidnesbyrd* om den *Bibelske Christendom* kun var som eet mod Tusinde, og naar vi ikke kunde indblæse nogen den *Aand*, som oplivede os, og var efter *Skriften*, Christendommens *Livs-Kraft*.

Nu (1825) opgik uformodentlig *Lyset* for mig over *Daabs-Pagten*, som hele *Christen-Menighedens* mageløs stærke og gyldige *Vidnesbyrd* om sin *Tro* og som *Jesu Christi eget Vidnesbyrd*, da Daaben og Nadveren umuelig kunde være *hans Indstiftelser*, med mindre *alle* Indstiftelses-Ordene var hans *Tiltale* til *Menigheden*, og jeg saae strax, at dermed var ogsaa *Aandens* og *Livets* Gange opdagede, da baade Herren havde sagt: de *Ord*, som jeg *tiltaler* eder med, de er *Aand*, og de er *Liv*, og det fulgte af sig selv, hvad alt *Luther* bemærkede, at hele *Daabens* og *Nadverens* Virkning maa udledes af *Kraften* i det *Guds-Ord*, hvormed de er indstiftede.

Hvad jeg nu helst med denne Oplysning skulde gjort for at hjælpe den *Christne Menighed* hos os til en *aandelig* sikkret, fri og frugtbar Stilling, det er et stort Spørgsmaal, som jeg selv i dette Øieblik ikke kan besvare, men hvad nu tit synes mig 204det *urimeligste* af alt, nemlig at skrive et "*Kirkens Gienmæle*" mod Prof. *Clausen*, det syndes mig *dengang* at være det *eneste rigtige*, saa enten maatte jeg gjøre det eller slet intet, hvad maaske vilde været det bedste, men var mig umueligt. Der er nemlig vel meget *urimeligt* i, paa een Gang at *protestere* mod *Stats-Kirkens* Ret til at afgjøre hvad der er *Christendom* og til at beherske *Menighedens Tro*, og dog at anklage en *Theologisk Professor* for Brud paa *Stats-Kirkens* Love, og jeg følte selv denne Modsigelse saa stærkt, at jeg, under *Injurie-Processen*, hvortil Professoren indskrænkede sit

Forsvar, slet *intet* juridisk *Beviis* enten selv *vilde føre* eller *lade føre* for Professorens *statskirkelige* Brøde; men hvor der kun er en *eneste Plante-Skole* for *Sogne-Præster* i en *Tvangs-Kirke*, hvor dens Medlemmer er *bundne*, hver til sin *Sogne-Præst*, og hvor den fremragende *Præste-Lærer* ikke blot bestrider *Stats-Kirkens* *Præste-Eed* og *Symboliske Bøger*, men hele den "*historiske Christendom*", der gives dog neppe noget andet *lovligt* Forsvars-Middel end at forlange vedkommende *Præste-Lærer* forhørt, og, naar han befindes skyldig, *afsat*.

Da nu den verdslige *Øvrighed* ved denne *Leilighed* paa *Stats-Kirkens* *Vegne* viste sig mere end *ligegyldig* baade for sine *Loves* *Overholdelse* og for sine *Kirke-Gængeres* *umistelige Samvittigheds-Frihed*, saa maatte jeg nødvendig nedlægge mit *Embede* i *Stats-Kirken* og udbede mig *Lov* til med alle *Ligesindede* at forlade den og i en *Frikirke* *205* vedligeholde og forplante den *Christendom*, som vore *Kirke-Love* vel *fredlyste*, men *Øvrigheden* gjorde *fredløs*, og jeg gjorde *begge Dele*, men som det syndes, aldeles *forgæves*.

Da jeg nu derhos, som en *Følge* af *Injurie-Processen*, blev sat under *livsvarig* *Censur* (1827), saa maatte jeg, som det syndes, enten *vandret* ud til *Norge*, eller, med hvem der *vilde følge* mig, *brudt* ud af den *Modstanderne* aldeles overlodte *Tvangs-Kirke*.

Jeg gjorde imidlertid ingen af *Delene*, men ventede i al *Stilhed*, taalmodig eller udmattet, paa *bedre* *Dage*, indtil selv *Lindberg* tabte *Taalmodigheden* og begyndte at holde "*gudelige Forsamlinger*" som jeg dog kun *deltog* i, for, om muligt, derved at faae den mig *nægtede Kirke* til *fri Guds-Tjeneste*. Det lykkedes, og dermed *nøiedes* vi i hele *syv Aar*, skiøndt jeg var *indskrænket* til *blot Prædiken*, og blev, mod *Aftale* med da *værende Sællands-Biskop*, *bundet* til den *saakaldte evangeliske Psalmebog*.

Da jeg imidlertid (1839) *følde* baade paa *egne* og *Medchristnes* *Vegne*, at vi ikke længer kunde *undvære* *Sacramenternes* og *Confirmationens* *fri Brug*, og da jeg havde *opdaget*, at "*Sogne-Baandets Løsning*" kunde *gøre* de *Christnes* *Stilling* i *Stats-Kirken* *taalelig*, saa *søgte* jeg, efter *Kong Frederik den Sjettes* *egen* *Tilskyndelse*, *Præste-Kaldet* ved *Vartou*, hvor jeg *nogenlunde frit* kunde *tjene Vorherre* og vore *fælles* *Venner*, som jeg nu ogsaa har *gjort* over i *tyve Aar*, under den *206* *Forudsætning*, at jeg maatte *lære* *ligesaa* *frit* i *Stats-Kirken*, som *før* *udenfor* den.

Da nu *tillige* vor *ny Grundlov* *hævder* os med alle vore *Medborgere* *Religions-Frihed*, og *Sogne-Baandets* *Løsning* har *gjort* *Præste-Friheden* *uskadelig*, saa vil der, naar denne os *nødvendige* *Frihed* kan *blive lovfast*, for *apostoliske* *Christne* ei *være* *mindste* *Grund* til at forlade *Folke-Kirken*, men *være* al *Grund* til at *blive* i den, *saalænge* *Friheden* paa *begge Sider* *bestaar*.

Men hvad enten nu vor *aldeles uundværlige* *fri Stilling* kan *findes* i *Folke-Kirken* eller *maa søges udenfor* den, saa er det *aandelig* og *christelig* en *Stilling* paa *Klippen*, som i *Tidens* *Løb* er *fundet* og vil til *Verdens* *Ende* *findes urokkelig*, fordi, selv naar *Himmel* og *Jord* *forgaaer* med alle *Bøger*, skal dog *Herrens Munds-Ord* *ligesaa* *lidt* *forgaae* som han selv og hans *troende Menighed*, og *ligesaa* *rolig*, som han *sidder* ved *Gud-Faders* *Hørehaand*, skiøndt hans *Fiender* *bliver* ved at *larme*, at *prale* og at *spotte*, indtil deres *Munde* *stoppes* og de alle *lægges* under hans *Fodskammel*, *ligesaa* *rolig* kan hans *Menighed*, som *bygger* paa *hans Munds Ord* og har ham i *Aanden* *ligesaa* *nær*, som *Ordet* i sin *Mund* og i sit *Hjerte*, *høre* paa, at der *skrives* og *skraales* *trindt* omkring den, at dens *Tro* paa det *Ord*, som er fra *Begyndelsen*, og hvori der er et *Liv*, som er *Menighedens* *Lys*, dog, baade efter *Skriftens* og *Kirkehistoriens* og den *sunde Fornufts* *Vidnesbyrd*, er en *aldeles grundløs* og *fordærvelig Overtro*, og *maa* derfor en af *Dagene* *forsvinde* som *Røg* for *Vinden*. *Uden* at sætte *Pen* til *Papir* kan *nemlig* *207* *Menigheden* ved en *fast* og *levende Troes-Bekiendelse* med *Kiær* *lighed* *beskæmme* *Fienden*, og kan *trøstig* overlade til sine *Boglærde* og *Skriftkloge* at *stille* *Fiendens* *flaue* *Æventyr* i sit *rette* *Lys*, ved at tage *Skriften* *langt* mere *ordret* og *bruge* den *langt* mere *levende*, end *nogen* af *Troens* *Modstandere* enten kan eller vil, ved at *tænde* *Lys* i *Kirkehistorien*, som *Fienden* kun har *stræbt* at *formørke*, og ved i alle *Menneske-Livets* *Retninger* at fremme *Erkiendelsen* af den *levende Sandhed*, som *Troens* *Modstandere* altid har *stræbt* at *dølge* eller *fordreie*.

Saaledes har vi da de *lyseste* *Udsigter* til, ved det *fornyede* *Menneske-Livs* *Fremvæxt* og *Fremskridt* i *Oplysning*, at *vise*, vi er *Fredens* *Børn*, som *gierne* vil holde *Fred* med alle *Mennesker*, da vi kun har *alvorlig* *Strid* med det *Djævelskab*, vi ved *Daaben* *forsager*, som *uforligeligt* med *Christus*, hans *Menighed* og al *evig* *Sandhed*, men skal disse *lyse* *Udsigter* holde *Stik*, og *Menigheden* komme til at *vise*, at den er *fredsommelig*, skiøndt den ikke kan oplade *Munden* med sin *Troes-Bekiendelse*, uden at *Fienden* er *færdig* til *Krig*, da *maa* *Menighedens* *Skriftkloge* og *Boglærde* *langt* *bedre* end *hidindtil* opfatte *Menighedens* *Stilling* til sin *hellige* *Skrift* og til sit *forbigangne* *Levnetssløb*, og især *langt* *bedre* opfatte deres *eget* *Forhold* baade til *Herren*, til *Aanden* og til *Menigheden*.

Dette vort *tredobbelte* *Forhold* er nu i sig selv *saa* *indviklet*, at det er *intet* *Under*, man selv i den *gamle* *Frikirke* tog *Feil* *derad*, og det er *nødvendig* i *Tidens* *Længde* *giennem* *Stats-Kirkerne* og *Kirke-Statens* *blevet* *saa forvirret*, at vi, selv *208* med vor *bedste* *Villie* *aldrig* kunde *hittet* *Rede* *deri*, naar ikke *Herren* havde *sendt* os *Aanden*, som kan og vil *ledsage* os til "*al Sandhed*", og vil derfor *lade* os *føle* og *gribe* det *Rette*, længe *før* vi kan *gøre* det *klart* enten for os selv eller *Andre*. Det var derfor *altid* kun i *Aandens* *Fraværelse*, kun, naar *Bisper*, *Præster* og *Skriftkloge* enten *aldeles* havde *tabt* *Troen* paa den *Helligaand*, eller, hvad der *igrunden*

løber ud paa det samme, betragtede sig alene som de "Aandelige" (Geistlige, Spirituales), i *udelukkende* Besiddelse af *Aanden*, kun da, at de ikke ligesaavel kaldte sig *Menighedens* som *Herrens Tjenere*, men opkastede sig meer eller mindre aabenbar til *Troens* og *Menighedens* Herrer. Selv i vor troskyldige og forholdsviis uskyldige *Lutherske* Stats-Kirke stod vi aabenbar saaledes, enten vi saa derved aldeles *verdslig* beraabte os paa vort *Kaldsbrev*, eller halv *papistisk* og halv *protestantisk* beraabte os, som hellige Bogorme, paa vor *selvgjorte* *Indvielse* og vor *selvkloge* *Bibellæsning* under eet; thi Meningen blev jo dog, at man skulde *troe* paa vort *Ord* som *Guds Ord*, og at hvis man troede sin egen *Bibellæsning* eller en *Engel* fra Himmelen paa *Strid mod os*, da var man bandsat. Det nyttede slet ikke, om vi end nok saa *ærlig* og *aabenhjertig* tilstod, at vor *Prædiken* og *Undervisning* kun var *troværdig* og *christelig*, forsaavidt de stemmede overeens med den *Hellige Skrift* og *Luthers Cathechismus*, thi derved kunde vi vel baade hos *Store* og *Smaa* *svække Troen* paa os, men umelig *størke Troen paa Vorherre*, og jeg husker godt, i hvilken *Vaande* 209jeg i mine første *Præste-Aar* fandt mig stædt, naar jeg vilde lægge mine *Confirmander* paa *Hjerte*, at de endelig, for deres *Sjæls* og *Saligheds Skyld*, maatte blive ved hvad jeg havde lært dem, uden at bryde sig om, hvad man enten paa *Aandens* eller *Skriftens* *Vegne* vilde indvende derimod, men at de dog *ingenlunde* maatte *bygge* deres *Tro* paa et syndigt, skrøbeligt og dødeligt *Menneske*, som *mig* og mine *Lige*. Da jeg ogsaa dengang virkelig troede paa den *Helligaand* og paa *Herrens aandelige Nærværelse* hos sin *Menighed*, især ved den *hellige Nadver*, saa viste jeg naturligviis baade *Gamle* og *Unge* til *Herren* og *Aanden* for at finde *Klippen*, men jeg følte godt, det *løb rundt*, saalænge jeg *ikke* kunde nævne et *Guds-Ord*, hvori *Troen* kunde hvile og hvorpaa den *Helligaand* kunde *kiendes*. Saasart jeg derimod havde fundet *dette Ord i Herrens egen Mund* ved *Daaben* og ved *Nadveren*, da lysnede det over hele *Stillingen*, og skiøndt vort *særegne* Forhold til *Herren* og *Aanden* end ikke den *Dag* idag er mig klart, saa klarede vort *Grund-Forhold* til *Troen* og *Menigheden* sig dog strax, som et *Tjener-Forhold*, da vi jo baade som *Vidner* om *Troens Sandhed*, maae forudsætte *Troens Indhold* som *bekendt*, og som *Lærere i Menigheden* forudsætte *Menighedens* *virkelige Tilværelse*, og hvad "*Skriften*" angaaer, da maae vi vel som "*Skriftkloge*" sætte den *foran os*, men *ingenlunde* sætte den *foran Troen*, eller imellem *Troen* og *Menigheden*, thi den *Christne Tro* er jo *ingen Tro* paa en *Bog*, men *Tro* paa *Vorherre Jesus Christus*, og den *Christne Me210nighed* er jo intet *Læse-Selskab*, men et *Troes-Samfund!*

Er nemlig dette klart og uimodsigeligt, da har den *Christne Menighed* aabenbar intet *levende* Forhold til den *Hellige Skrift* uden *igiennem* sine *Skriftkloge*, som det *levende Skrift-Begreb*, og der kan da ingen *Paastand* om aandelige Ting være grundløsere end den, at den *Christne Tro* og *Menighed* skulde enten staae eller falde med *Skriften*, der, som *Erfaring* har lært, ligesaavel kan bringes i *Strid mod* *Troen* og *Menigheden*, som i *Overeensstemmelse dermed*. Da det imidlertid paa den anden *Side* er klart nok, at vi, *som Menighedens Skriftkloge*, sætter vor *Ære* og hele vort *christelige Liv* i *Pant* baade for *Tilværelsen* af en *hellig Skrift* og for dens *Overeensstemmelse* med *Menighedens Tro*, saa staaer og falder vi dermed, og *fristet* derfor altid til at gøre *vor Sag* til hele *Menighedens*, og saaledes indvikle *Menigheden* i vore *Tvistigheder* og *Penne-Feider* om *Skriftens* *Oprindelse*, *Ægthed*, *Omfang*, *Indhold* og *rette Fortolkning*, hvorved vi dog altid, istedenfor at bestyrke *Menigheden* i sin *Tro*, frister den til *Tvivlraadighed* og sætter den i *bestandig Ængstelse* og *Uro*.

Dette vilde være *Tilfældet*, om end hele den *Christne Menighed* stod i samme Forhold til vor "*Hellige Skrift*", som det *Jødiske Folk* forud stod til sin "*Hellige Skrift*", som baade var *forfattet* paa deres eget *Modersmaal* og var *opbevaret* midt iblandt dem i *Forfatternes* egen *Haandskrift*, saa *Ingen* kunde gøre dem den *stridig*, 211der kunde ingen *ængstende* *Tvivl* opkastes om dens *Ægthed*, og den var, saavidt muelig, *tilgængelig* for *Alle*; men hvormeget mere maa det da ikke være *Tilfældet* med *vor Hellige Skrift*, der, hvad det *Gamle Testamente* angaaer, er i alle *Maader* et *Tvistens Æble* mellem os og *Jøderne*, som vi selv *bekiender*, det *oprindeligt tilhører*, og hvad det *Ny Testamente* angaaer, er det jo ogsaa skrevet paa et, næsten for hele *Menigheden fremmed* *Sprog*, saa det af *Menigheden* kun kan læses i en *Oversættelse*, for hvis *Nøjagtighed* de *Skriftkloge* er dens eneste *Borgen*.

Dette er saa *iønefaldende*, at *vor Lutherske* *Stats-Kirke* og enhver *Stats-Kirke*, som kunde det, baade bandt sine *Præster* til en *vis Skrift-Fortolkning* og til *Oversættelsen* paa *Modersmaalet*, for at ikke *Tvisten* derom skulde vække *Tvivl* og *Uro*, men at dette *Huusraad* hverken var *christeligt* eller havde meer end *Skinnet* for sig, det saae vi i det *Attende Aarhundrede*, da det baade klarlig bevistes, at alle saadanne *Baand* er "*Mørkets Lænker*", som hverken *Sandhedens Aand* eller hans *levende Redskaber* vil bære, og klarlig viste sig, at den *Christne Menighed*, ved at bygge sin *Tro* og sit *Haab* paa en *ældgammel Bog*, hvis *Sprog* var *døde* og hvis hele *Beskaffenhed* var et *Tvistens Æble* mellem al *Verdens Boglærde*, hvorom *Striden* kunde vare til *Verdens Ende*, enten maatte styrte sig i *grændseløs* *Tvivlraadighed* eller *nedsynke* i en *uforsvarlig Overtro* paa enkelte *Skriftkloges* *fuldkomne Sanddrthed* og *Ufeilbarhed*, uden dog derved at kunne undgaae den "*sorte Død*" i *Aanden*.

212Nu blev det ovenikøbet i det *Attende Aarhundrede* klarlig oplyst, at om ogsaa den *Christne Menigheds Skriftkloge* kunde bevise, at *Jødernes Hellige Skrift* lod sig *venlig* og *vel forlige* med den *Christne Tro*, saa var det dog lige latterligt at ville *udlede* *Troen deraf* eller *bygge* den *derpaa*, og at hvad det *Ny Testamente* eller *Apostel-Skriften* angik, da maatte den enten være aldeles *uefterrettelig*, eller ogsaa den er meget *ynge* end den *Christne Tro* og *Menighed*, som den *selv* heeltigiennem *forudsætter*, og kan da *umuelig* enten være *Kilden* til eller *Grundloven* for, men maa være de *Skriftkloge* overladt til fri *Granskning*

og Benyttelse, saa i det *Nittende* Aarhundrede maa den *Christne* Menigheds Skriftkloge ligesaavel for deres egen velforstaaede *Friheds* og aandelige *Virksomheds* som for Troens og Menighedens Skyld, opgive alle Forsøg paa at *forsvare* Troen og Menigheden med *Skriften* og saaledes maa vi *afbøde* alle *Angreb* med *Skriften* paa Troen og Menigheden.

Vi skal nemlig oplyse *Menigheden* om, at den, som et christeligt *Troes-Samfund*, kaldet og udvalgt til det *evige Liv*, baade, for at staae virkelig fast, ene maa bygge sin Tro paa *Klippen*, som er Guds *evige Sandheds-Ord* til os af Vorherres egen Mund, og at den ligeledes, for virkelig at faae det *evige Liv*, maa ene og alene søge det i det *evige Livs-Ord*, som intet Menneske uden Vorherre *Jesus Christus*, den levende Guds Søn, har i Eie, saa at dette *Troens* og det *evige Livs Ord* til os af Herrens egen Mund ved hans Daab og Nadver giver os hvad man har kaldt "*Kirkens*" 213det er: *Menighedens* sande og levende Begreb, hvorfra Intet kan tages og hvortil Intet maa lægges, saa at baade den *Hellige Skrift* og hele den *fremskridende* christelige Oplysning hører ikke til *Menigheds-Begrebet* eller til *Saligheds-Sagen* i sig selv, men til hvad man kalder *Skole-Begrebet*, altsaa til *Begrebet* om en *aandelig Indretning*, hvorved den *levende Oplysning* baade benyttes og forplantes fra Slægt til Slægt, og skrider frem med Tiden fra Klarhed til Klarhed. Da nu enhver *Skole*, som aandeligt Oplysnings-Middel, kræver baade *Lærere* og *Lærlinger*, og da vor *Hellige Skrift* er vor nedarvede, umistelige *Skole-Bog*, saa forudsætter den christelige *Kirke-Skole* en uafbrudt Række af *christelige Skriftkloge*, som indestaaer Menigheden for Skriftens Overensstemmelse med det guddommelige, levende og uforanderlige *Troes-Ord*, som de naturligviis, med hele Menigheden, maae *forudsætte*, *bekiende* og *bygge paa*, men har for Resten *fri Raadighed* baade over den *Hellige Skrift* og alle christelige Oplysnings-Midler, da en *fri Rørelse* aabenbar er Vilkaaret for en *levende*, bestandig *fremskridende Oplysning*.

Dette, at Herrens eget *Munds-Ord* til os alle ved *Daaben* og *Nadveren* er for alle *Christne*, baade store og smaa, vise og vankundige, den eneste faste *Troes-Grund*, fordi den, som baade *Lys-Grund* og *Livs-Grund*, er baade *Klippe-Grund* og *Soel-Grund*, oplysende og oplivende, i *Herrens Aand*, som aldrig viger fra hans *Munds Ord*, medens vor *Hellige Skrift* er et *Oplysnings-Middel*, hvorom Herren *ikke taler til os*, 214og hvorpaa *Menighedens Troes-Bekiendelse* ved *Daaben* derfor heller *ikke lyder*, og som derfor maa være *Aanden* og hans *skriftkloge* Redskaber, som kun virker *levende* i *Frihed*, *frit overladt*, paa de Vilkaar, at de *Skriftkloge* vil bruge *Skriften* *christelig*, altsaa i *Overensstemmelse* med vor Alle vitterlige *Christne Tro*, og i en paa *begge* Sider *fri Vexel-Virkning* med Herrens *fribaarne* Menighed, som de *Skriftkloge* aldrig maa byde deres Oplysning som en *Troes-Artikel*; dette er allerede nu saa klart, at dersom den blotte *Kundskab* var mægtig nok til at styre og raade, om ikke hele Menigheden, saa dog dens *skriftkloge Medlemmer*, da havde det ingen Nød, at de herefter, som forhen, enten skulde opgive deres *Frihed* i *Skolen* og derved afbryde den christelige Oplysnings Liv og Fremskridt, eller, ved at paatage sig *Forsvaret* for *Troen* og *Menigheden*, paa en Omvei opkaste sig til deres *Herrer*, og forbittre Menighedens Liv med al den Ængstelse og Tvivlrådighed, der er uadskillelige fra det *aandelige Trælle-Liv*; men en lang og sørgelig Erfaring maa have gjort os kloge af Skade, saa vi, som for *Øieblikket* høre til de *Ældste*, maa baade med *Formaning* og *Exempel* arbeide paa, at om *Udskeielser* end ikke kan undgaaes, de dog i det hele blive uskadelige.

Derfor er det, at jeg bestandig mindre har taget *Deel* i *Penne-Feiden* om, *hvor* Troens og det *evige Livs Ord* er at finde: enten i *Herrens egen Mund*, eller, efter *Bogstav-Skriften*, i de *Skriftkloges Mund*, men har indskrænket mig til baade med *Mund* og *Pen* at oplyse den *troende Menighed* 215om alle *Mundes* og *Pennes*, saavel som alle *Hænders* og *Vaabens* Magtesløshed mod *Guds-Ordet* i Herrens egen Mund og Menneske-Hjertets Tro derpaa, saa Herrens Menighed kan og skal staae rolig under al *Fjendens Larm*, som *Huset* paa *Klippen* i *Storm* og *Vandskyl*, indtil man igien stræber at kvæle *Troes-Bekiendelsen* paa *Børnenes* Læber, da Herrens Menighed skal ære ham ved sin *høirøstede Bekiendelse* ogsaa paa *Børnenes* Vegne, og overlade *Forsvaret* til ham, som med sin egen *Munds Ord* har paataget sig *Ansaret*: Herren selv, hvis *Munds Ord* til os vi alle troe og bekiende paa hans *Apostlers* og hele *Menigheds Vidnesbyrd*. Hertil har jeg med *Flid* indskrænket mig, især siden *Penne-Feiden* fik sin ny *Skikkelse*, thi saalænge den førdes mod dem, der, som *Prof. Clausen*, i aabenbar *Strid* med vor *Christne Tro* eller i klar *Selv-Modsigelse*, paastod, *baade* at *Skriften* var den *eneste Troes-Regel*, og at den, efter sin hele *Beskaffenhed* slet *ikke* duede til *Troes-Regel*, saalænge kunde man frit tage til *Gienmæle*, uden at faae mindste *Skin* af enten at forsvare Troen med den *Hellige Skrift*, eller at ville give Troen en *nødvendig Understøttelse* med sit *Forsvars-Skrift*; men siden man, med *Dr. Rudelbach*, bringer *Bibelen* og dens *Anseelse* i *Marken* ganske i *Kalvinistisk Stil*, som om *Bibelens Duelighed* til at være *Troes-Grund* og *Troes-Regel*, dens *Omfang*, *Ægthed*, *bogstavelige Indblæsning*, *aandelige Liv*, *Sikkerhed*, *Tydelighed* og *Klarhed* for alle, var aldeles *uomtvistelige*, og var ligesaavel den *Lutherske* som den *Kalvinske* urokkelige *Grundsætning*, see, da 216skiftede *Strømmen*, saa der midt i vort *verdens-kirkelige* Virvar blev stor *Fare* for at løbe paa *Grund*.

(Fortsat.)

II.

Det var nemlig let at forudsee, at alle de Bisper, Præster og Skoleholdere, som vilde aandelig beherske Troen og Menigheden, enten paa Grund af en egen *Indvielse* og *Salvelse*, eller paa Grund af en stemplet *Skriftklogskab*, de vilde stræbe at opreise *Stats-Kirken* fra det *Syttende Aarhundrede* paany, og, skjøndt de, for *Religions-Frihedens* Skyld, ei kunde gjøre den til det gamle *Fangetaarn*, vilde de dog gjøre den til det aandelige *Trælle-Huus* og *Tugt-Huus*, som den forud var, men som den i det sidste *Aarhundrede* mere og mere havde ophørt at være.

Havde vi nu, som *oplyste Christne*, staaet i en *Frimenighed* udenfor den danske *Folke-Kirke*, der nu atter, om muligt, skulde gøres om til en *Stats-Kirke*, da vilde vore *Skriftkloge* følt, at enten maatte de herved være ligegyldige Tilskuere, eller dog kun stræbe at oplyse den *danske Læsezverden* om, at dette kun var et nyt Skud af det ligesaa *ufolkelige* og *umenneskelige*, som *uchristelige Hierarkies* Rod, saa *Folket*, om det vilde beholde sin *Frihed* og gaae frem i aandelig *Oplysning*, maatte jo før jo hellere *nedlægge Stats-Kirken*; men da vi nu ikke blot stod midt i *Folke-Kirken*, men fælde ogsaa Kald til at blive deri med Menigheden saalænge som mueligt, og det dog bestandig tydeligere blev Modstandernes Agt, enten at binde os alle til det saakaldte *Skrift-Princip* med Lænker, som selv vore *danske Præste-Fædre* aldrig bar, eller dog at begrave *Friheden* med os, som nu høre til de *Ældste*, saa kunde vi ikke være *ørkesløse* Tilskuere, men fristedes til at indlade os med Modstanderne i en skarp *Penne-Feide*, baade om det *ægte Lutherske* og om *Skriften* og dens *christelige* Forhold til Herrens Munds-Ord ved Daaben og Nadveren, en *Penne-Feide*, der, før vi vidste det, let kunde føre os baglængs langt videre end Troes-Livet og saavel Menighedens som vor umistelige Aands-Frihed kunde taale.

Derfor har jeg egenlig slet ikke taget Deel i *denne Penne-Feide*, skjøndt Fingerne tit har kløet og maattet kløe paa mig, efter at vise den *nordiske Læse-Verden*, eller dog alle *Menighedens opvakte Læsere*, hvor uforsvarlig og tit høist latterlig man beraabde sig paa **Luther**, paa den *danske Stats-Kirke* og fremfor alt paa *Skriften*, for hvad hverken *Luther* eller den *danske Stats-Kirke* nogentid har sagt, og som *Bibelen*, saavidt den kan sige noget, maa sige netop det *Modsatte* af; men jeg holdt mig tilbage, fordi der ved en saadan *Penne-Feide* hverken for *Menigheden* eller for dens *skriftkloge* Tienere var det mindste at vinde, men tabdes meget, naar vi og Menigheden derved fik Skin af at underkaste os enten *Luthers* eller nogen *Stats-Kirkes* eller nogen *Bogstav-Skrifts Dom* i *Troens* og *Salighedens* og den tilsvarende *Friheds* og *Oplysnings Sag*. Derimod stræbde jeg med al Flid at oplyse baade Venner og Fiender om, at den *Frihed*, som *Præster* og *Professorer* i vor *Stats-Kirke* alt i forrige *Aarhundrede* paa Samvittighedens og Oplysningens Vegne havde krævet og tiltaget sig, den udstrakte baade dogmatiske og liturgiske *Frihed*, som i tre Menneske-Aldere Ingen i hele Landet havde fundet *utaalelig*, undtagen de *gammeldags Christne*, og som nu, ved *Sognebaandets Løsning*, var ogsaa blevet dem meget taalelig, *denne Frihed* maatte vi nu, som *Sandheds-Vidner* og *Oplysnings-Venner*, høit og lydelig kræve, og, hvis den haardnakket blev os nægtet, heller forlade *Folke-Kirken* end svigte den *aandelige Sandheds, Friheds* og *Oplysnings* hellige Banner.

At dette var den rette Maade at *tiene* Menigheden og *forsvare* vor fri Virksomhed paa, det viser ikke blot Modstandernes Færd, men i mine Øine endnu klarere Adskilliges Misbilligelse, som ellers erklærede sig grundenige med mig i *Troes-Sagen*, thi vistnok har disse mine Venner haabet at blive fremdeles *taalt* i *Folke-Kirken* uden Tilbagekaldelse, men de maa dog halv eller heel have forligt sig med den Tanke, at vore næste *Eftermænd* i deres Lærdom og hele aandelige Virksomhed blev bundet enten til allehaande *Bogstaver* eller til *Skrift-Principet*, eller til begge Dele, og kom derved i endnu langt skiævere Stilling til *Vorherres* Munds-Ord og *Frimenighed* end vore *lutherske Formænd*, der dog, hvor gierne de end vilde tiene Herren og følge Aanden, maatte trælle for Bogstaven og spille Herrer over Guds-Folket.

Dette sees da ogsaa klarlig af deres Indvendinger mod den *almindelige Præste-Frihed*, som jeg kræver den, thi at jeg vil have denne *Frihed* udstrakt ligesaaavel til Professor *Clausens* og *Søren Kierkegaards*, som til *mine* Discipler, det er ingenlunde blot, fordi *kun saaledes* har Friheden vundet Hævd i den *danske Stats-Kirke*, og *kun saaledes* kan den tænkes at bestaae i en *Folke-Kirke*, hvor man altid maa vente flere *uchristelige* eller *halvchristelige* end *strængt christelige* Præster; men først og sidst, fordi vi, som *oplyste Christne*, aldrig kan være med at snoe *verdslige* Baand til *Aander*, endsige da, under Paaskud af *christelig* Nidkiærhed, at friste Folk med visse *Levebrød* til høitide lig Løgn, Hykleri og Selv-Modsigelse. Naar derfor Vedkommende paastaaer, at *deres Samvittighed* ikke vilde tillade dem at være *Præster* i saa fri en *Folke-Kirke*, som den *danske Stats-Kirke* længe har været og tildeels er endnu, fordi den var *bekiendelsesløs* og *aabenbar uchristelig*, da er det klart, at ogsaa de forvexler *Christi Frimenighed*, hvis *Bekiendelse* kun er eenstemmig, fordi *Troen* er den *samme* hos Alle, med de *kun saakaldte christelige* Stats-Kirker, hvis *Bekiendelse* man godt vidste, skun var blevet *eenslydende* ved *Tvang*, og vilde derfor ogsaa *fremtvinge* samme *Bekiendelse* af alle *med* eller *uden* Tro, som det kunde falde, og foreskrev *alle Præster* høitidelig at

aflægge et og det samme *Vidnesbyrd* om deres *personlige Tro* og *Overbeviisning*, enten saa det *Vidnesbyrd* blev *sandt* eller *falsk*, skjøndt det derved blev hardtad umueligt selv for den *sanddrueste* Præst at afhjemle sit *personlige Vidnesbyrd*, saa det af sandhedskiærlige Folk kunde findes *troværdigt*. Kunde vi derfor, som *christelige Præster* i en *Folke-Kirke*, *ikke* taale, at *uchristelige Præster* ved Siden ad os udtrykte deres *Overbeviisning* ligesaa *frit*, som vi udtrykte *vores*, da skulde vi aldrig ladet os giøre til Præster i den danske Stats-Kirke, hvor vi jo vidste, den *Frihed* herskede, men har vi ikke blot kunnet taale den *selvtagne Frihed*, men maa netop takke den *Frihed*, hvori vi selv har deeltaget, for alt det *Held*, der har kronet vore *christelige* *Bestræbelser*, da kan vi aabenbar ikke blot taale, men maa kræve denne *Frihed indrømmet*, naar vi skal blive i *Folke-Kirken*. Kun naar det var os, ligesom de gamle *Stats-Kirker*, om *Skinnet* af *almindelig Christendom* at giøre, kun da kunde vi finde dette tomme og falske *Skin* umisteligt, og selv det falder, efter *Skinnets* *Historie* i det *attende* Aarhundrede lige for vore *Øine*, ubegribeligt; thi det maa jo hos os aldrig glemmes, at kunde jeg ikke taalt at være *christelig* Præst i en *Stats-Kirke*, som aabenbar var bekiendelsesløs og fattedes alt *Skin* af at være *christelig*, da kunde jeg aldrig blevet Præst i den danske *Stats-Kirke*, og 6da jeg ikke maatte gaae ud af den, heller ikke *udenfor* den, saa at, *forsaavidt* som *min præstelige Virksomhed* har været *christelig*, *forsaavidt* kan man ikke nægte, at den er meget godt forenelig selv med den *grændseløseste Frihed*, medens den derimod vilde været aldeles uforenelig med den *ny Alterbog*, som vi (1807) havde været lige paa *Nippet* til at faae. For mine *Øine* er det da ogsaa soleklart, at medens vi, som *Guds-Ordets Tienere* i *Folke-Kirken*, ikke blot kan taale, men høit behøve al den *Aands-Frihed*, vi har og maae række efter mere, saa behøvedes der vist ikke mere til at giøre vor *christelige Virksomhed* i *Folke-Kirken* umuelig og drive os ud deraf, end *saadan* en *ny Alterbog*, som enten i et nybagt *Kirkeraad* eller paa vore forældede *Landemoder* vilde faae de *fleste* *Stemmer*, og en *saadan* *ny Alterbog* maa jo dog komme, enten alt i vore *Dage*, eller før vi ret blive kolde i *Graven*, *dersom* der *ikke* snart bliver *almindelig lovfast Præste-Frihed* i *Folke-Kirken*; thi den *gamle Alterbog*, der alt for to *Menneske-Aldere* siden var *opgivet* og *saagodtsom aflagt*, og som *Ingen* af os strængt har fulgt, den vil ingen *Myndighed* kunne giøre strængt giældende, saa, naar man vil stramme *Baandet*, maa det giøres med en *ny Alterbog*, som har *Overtallet* for sig, og de, som da selv havde bestridt den *Præste-Frihed*, der netop var dem uundværlig, maatte da baade med *Skam* og med en *ond Samvittighed* forlade *Folke-Kirken*.

Naar jeg derfor her, ved en *Undtagelse*, vil vise *christelige Læsere*, at vore *saakaldte* *luthersk-orthodoxe* *Modstandere* maae sadle dygtig om, inden de kan ride os tilvands enten paa *Luthers* eller paa vor *lutherske* *Statskirkes* eller paa vor *Hellige Skrifts* *Kappe*, da er det vel tildeels for, om mueligt derved at oplyse og opmuntre de *Ubefæstede*, der maaskee kan staae *Fare* for at lade sig kyse af *blind Alarm* eller blæse omkuld af et *Vindpust*, men det er dog egenlig, efter *Aandens Drift*, for at vise de *Yngre* af *Ordets Tienere*, at der var slet intet vundet for *Troen* og *Menigheden*, naar vi, saavidt som det kan skee ved en *Penne-Feide*, slog *Dr. Rudelbach* og hans *Hærskare* aldeles af *Marken*, men at det kun synes saa under vor meget beklemt *statskirkelige* *Stilling*, som vi helst skal see bort fra, da den enten snart maa blive tilstrækkelig fri eller aldeles ophøre.

Hvad nu først gamle *Doctor Morten Luther* angaaer, da var han jo selv aldeles enig med os om, at *Christi Menighed* skulde slet intet have med ham at giøre, *hvis* han *ikke* uden al *Forbeholden* bekiendte sig til den *christne Tro* ved *Daaben*, som den lyder i vor *Apostoliske* *Bekiendelse*, som han ogsaa tog for *Guds Ord*, og kaldte *Daaben* det bare *Vand*, naar den ikke var sammenføiet med *Guds- Ordet*, og hvad *hans Skriftprincip* angik, da indskærper selv *Kalvinisterne*, at *Grund-Forskiellen* mellem *Luther* og *Zwingel* var den, at *Luther* vilde *intet* lade giælde, som *stred* imod *Skriften*, men *Zwingel* vilde, ligesom vore nye *Bibelryttere*, kun lade giælde hvad der lod sig *udlede* og *bevise* af *Skriften*.

8Hvad dernæst den *lutherske Stats-Kirke* i *Danmark* angaaer, da havde den jo, som *saadan*, hverken med *Concordie-Formularen*, eller med noget andet ægte eller uægte *Luthersk* at giøre, end den uforandrede *Augsburgske* *Bekiendelse* og *Luthers lille Catechismus*, og ingen af *Stederne* har jeg kunnet finde et *Skrift-Princip* i *Modsætning* til den *Apostoliske Troes-Bekiendelse* paa *Menighedens Tunge* eller til noget af *Herrens Indstiftelses-Ord* enten ved *Daaben* eller ved *Nadveren*.

At nu den *danske Stats-Kirke* heller ikke paa sin egen *Haand* bandt sine *Præster* til et *saadant* *Skrift-Princip*, men kun til *Herrens egne Indstiftelser* med *Guds-Ordet* og den *guddommelige Sandhed*, som den findes i de *prophetiske* og *apostoliske Skrifter*, det kan man selv see i *Ritualet* for *Ordinationen*, og det er desuden klart, at naar man ikke udtrykkelig angiver en *hellig Skrifts* *Omfang* og *Indhold* og nævner en *vis Text* eller *Oversættelse*, som skal følges, da svæver det *saakaldte Skrift-Princip* aldeles i *Luften*.

Det *Skrift-Princip* og *den* *haandgribelige Bogstav-Skrift*, som *Vedkommende* nu vil føre i *Marken* mod *Menighedens* *levende Troes-Bekiendelse* og *Herrens eget Indstiftelses-Ord* ved *Daaben* og *Nadveren*, maa det da aabenbar blive deres egen *Sag* baade at giøre *kiendelige*, at forsvare og at giøre giældende i en *splinterny* *Tvangs-Kirke*, som de synes, med eller uden *Kirkeraad*, paa *deres egen* *Skrifts* og *deres eget* *Skrift-Princips* *Vegne*, at ville oprette og uindskrænket beherske. Da de nu maaskee i denne kun forønskede og forventede *9Tvangs-Kirke* agte saa strængt at gennemføre deres *Skrift-Princip*, at hele *Kirken* kun kommer til at staae paa *Papiret*, hvorpaa *Bogstaver* og al *Bogstavelighed* aabenbar ogsaa staaer fastest, saa skal vi ikke her indlade os paa de *kildne Spørgsmaal*: om en *Aand* heller vil boe i en *Bog* end i et *andet Huus*, der giøres med *Menneske-Hænder*, eller om han heller vil forplantes ved *Bogtrykker-Svæerte* end ved *Pen* og

Blæk, eller om det er en *finere* Overtro, at der skal være *aandelig Kraft* og *Liv* i en *legemlig* aldeles *livløs* og *maalløs* Bogstav-Skrift, end at der skulde være *aandeligt Liv* i en *Rune-Steen*, skiøndt de for alle vore Sandser, ogsaa for *Hørelsen*, er lige *steendøde*.

Derimod maae vi med Flid gjøre vore Modstandere eller dog vore *fælles Læsere* opmærksomme paa, at naar Nogen med mindste Held vil føre *deres* Skrift og Skrift-Princip i Marken *mod* den *christne Menigheds Troesbekiendelse* eller mod lidt eller meget af *Indstiftelses-Ordet* ved Daaben og Nadveren, da maae de selv indskærpe, at det er *ingenlunde* den hellige Skrift, som fra Arildstid er forelæst og forklaret i *Menigheden*, men en ganske *anden*, og at *deres* Skrift-Princip heller *ingenlunde* er det, som alle den *christne Menigheds* Skriftkloge fra *Irenæus* til *Luther*, og den *danske* Stats-Kirkes Skriftkloge fra *Palladius* til *Balle* har vedkiendt sig, men et ganske andet.

Vort gamle Skrift-Princip var nemlig, som bekiendt, *Forudsætningen* af den fulde *Overeensstemmelse* mellem *Skriften* og den oprindelige *Christen-Tro* og *Bekiendelse*, og vor Hellige Skrift er jo saa langt fra at udgive sig selv enten for den christelige *Troes-Grund* eller den christelige *Livs-Kilde*, at den maatte være aldeles *uefterrettelig*, hvis der *ikke* var et *Ord* af *Herrens* egen *Mund* ved *Daaben* og *Nadveren*, hvorpaa *Troen* hvilede og hvoraf *Livet* udsprang.

Vor evangeliske og apostoliske *Skrift*, det saakaldte "Ny Testamente", lader det nemlig ingenlunde være Nok med heel igiennem at *forudsætte* *Christi Evangelium* som en *Guds Kraft* til Salighed for de *Troende*, og at *forudsætte* en *troende Menighed*, paa hvis Oplysning og Formaning Alt er stilet, thi vor hellige Skrift melder ogsaa tydelig, at Vorherre *Jesus Christus* og hans *Evangelium* kom til Verden og at den tilsvarende *Tro* blev *bekiendt* og udbredt med glødende Tunger i den *Helligaands* Kraft, *førend* der blev *skrevet* en Tøddel af hvad vi nu læser derom, saa det er soleklart, at skal vi findes i Besiddelse af det *samme* *Christi Evangelium*, den *samme* *Tro* og *Daab* og den *samme* *Aand*, som den *Jesus Christus* og de *Apostler*, som vor hellige Skrift giver Vidnesbyrd, da maa de være komne til os ad en *anden* og *ældre* Vei end Pennens paa Papiret, være kommet *levende* til os i et *Guds-Ord* og *Troes-Ord* fra den *samme* *Herres* og hans *Apostlers* glødende Tunger, og endelig vidner vor hellige Skrift udtrykkelig, at baade holdt *Apostlerne* og *Aanden*, som drev dem, sig udeluk kende til *Ordet* af *Herrens* egen *Mund*, hvorpaa netop *Christi Aand*, ¹¹som *ikke* talde af sig selv, skulde *kiendes*, og at *Herren*, ved *Indstiftelsen* af *Daaben* og *Nadveren*, taledet et *bestemt* *Ord* til *Apostlerne*, som de skulde *meddele* ligesaa reent og varmt, som de havde *modtaget* det.

Alle, som uden Latterlighed og klar Selv-Modsigelse vil beraabe sig paa vor evangeliske og apostoliske *Skrift* og hævde *dens* Anseelse i *Menigheden*, maae da vel vogte sig for, i aabenbar *Strid* *derimod*, at udgive den for det *Modsatte* af hvad den, efter sin hele Skikkelse, Bestemmelse og *Bekiendelse* er, saa vi vilde aabenbar være vort Ny Testaments aabenbare *Forrædere*, hvis vi trods *denne* *Oplysning*, som *Skriften* selv indeholder, vilde udgive *den* for enten at være *Evangeliets*, *Troens* og *Menighedens* Ophav, eller for *Troes-Regel* i den *Menighed*, som netop efter samme *Apostel-Skrifts* Vidnesbyrd *ikke* maa vige fra det *Evangelium* og *Troes-Ord*, som den har *hørt* fra *Begyndelsen*, om saa en *Engel* fra *Himmelen* vilde friste den dertil.

Man seer heraf, at vi, som virkelig stoler paa vor hellige Skrift som en mageløs *paalidelig* Oplysnings-Bog om de Ting som høre til *Guds-Rige*, vi er for *Skriftens* egen Skyld nødt til at paastaae, der skal i den *Christne Menighed* være et *Ord* af *Herrens* og *Apostlernes* egen *Mund*, et *Ord*, som hverken er udsprunget eller udledt af *Skriften* eller maa forandres derefter, og at vi, som troer, vi har det *ægte*, oprindelige *Christi Evangelium*, umuelig kan udlede det af en *Skrift*, der *henviser* os til den *ægte*, oprindelige *Christen*¹²dom i en *troende Menighed*, som en almindelig *bekiendt*, *levende* og guddommelig *Kiendsgjerning*, hvortil den kun staaer i et beskrivende og oplysende Tieneste-Forhold.

Hvis derfor vore nærværende Modstandere eller deres Børn fremdeles vil bekæmpe *Ordet* af *Herrens* egen *Mund* til *Menigheden* ved Daaben og Nadveren med vor egen hellige Skrift, da maae de aabenbar sadle om og selv paastaae, at der *skal findes* et saadant levende *Ord* af *Herrens* og *Apostlernes* egen *Mund*, som udtrykker den *ægte* *Christne Tro* og fører *Christi Aand* med sig, thi saalænge de paa gamle Parykkers og egne Vegne vil forære og paanøde vor evangeliske og apostoliske Skrift en Stilling og Anseelse, som den selv afbeviser og fralægger sig, da den, som **historisk** *Beskrivelse* af *Troens* Ophav og *Menighedens* Stiftelse og som et *Omrids* af *Apostlernes* Tankegang, umuelig enten kan være Grunden og Kilden dertil eller *Bestemmelsen* deraf og *Regelen* derfor, saalænge gjøre de sig jo Dag for Dag ikke blot mere latterlige, men mere kiedsommelige, og kiedsommelige Bøger, som man ikke nødes til at læse, er *uskadelige*.

Derimod kan man nok, uden klar Selv-Modsigelse, indrømme, at der naturligiis *efter Skriften* skal findes et *mundligt Troes-Ord* og *Guds-Ord* ved *Daaben* og *Nadveren*, hvorpaa baade *Aanden* og *Menigheden* kiendes og hvorved *Fælles-Troen* og dens *eenstemmige* *Bekiendelse* ene bliver muelig, og dog *paastaae*, at *efter Skriften*, har dette *Ord* lydt og skal lyde *ander*¹³*ledes* end det nu lyder, enten i det Hele, eller paa et enkelt Sted, som nu *hos os*.

Denne Vending kan nu vel vore saakaldte *luthersk-orthodoxe* Modstandere vanskelig give Striden, fordi de, ved Siden ad *Skriftens* fulde *Paalidelighed*, maa holde ligesaa meget fast paa den *lutherske* Kirkes *Retroenhed*, men de behøvede da kun at blive *Rationalister* igjen, eller i deres kirkelige Luft-Kastel at rette

Ordet ved Herrens Indstiftelser *efter Skriften*, saa havde vi en ny Trætte om *Ordet* og *Skriften*, langt mere udviklet, og langt farligere for *Menigheden*, hvis vi udviklede den deri, ved paa *dens* Vegne at tage Handsken op, og love et *klart Skrift-Beviis* for, at *Ordet* ved Herrens Indstiftelser skulde netop *efter Skriften* lyde, som det har lydt fra Slægt til Slægt alle Dage, istedenfor at vi, som *Ordets* og *Menighedens* Tienere, aldrig maae blive trætte af at foreholde *os selv* og *Menigheden*, at *Ordet* og *Troen* ei kan eller maa bygges paa nogen *Skrift* eller bedømmes derefter, da ingen *Skrift* kan enten være *almindelig* bekiendt eller være nær *saa sikker*, som den ved hver Daab *lydelig bekiendte Menigheds-Tro*, og, da en *Bogstav-Skrift*, om den end kunde være begge Dele, dog er *livløs* og kan da hverken gjøre *Ordet* eller *Troen levende*, som de dog begge maa være for at skienke os det *aandelige* og *evige Liv*.

Naar vi derfor indlader os i Trætte med Nogen om vor *hellige Skrifts* Forhold til *Herrens* eget *Munds-Ord* ved hans egne Indstiftelser og den derpaa grundede *Fælles-Tro*, da maa det slet ikke være paa *Ordets*, *Troens* og *Menighedens* Vegne, som under den ny Pagt kan og skal med den *levendegjørende Aand* hæve sig høit over det døde og *dræbende Bogstav*, og er paa ingen Maade afhængige deraf, men vi maae føre Striden ganske paa vor *egen* og den *Skriftklogskabs* Vegne, som har bevidnet *Skriftens* historiske, prophetiske og evangeliske *Ægthed* og dens *aandelige Overeensstemmelse* med den *Christne Tro* og med Vorherres *Jesu Christi* egne lyslevende *Indstiftelser* og *Saligheds-Midler*.

At vi nu saaledes paa eget Ansvar, i Tillid til *Christi Aand*, som vi *forudsætte*, har drevet vore Propheter og Apostler, saavel naar de skrev, som naar de talde, og som altid vil vedkjende sig sit eget Værk, dristig kan møde alle Indvendinger mod *Overeensstemmelsen* mellem det levende Guds-Ord og den tilsvarende *Hellige Skrift*, det er jo ligesaa vist, som at *Christi Aand* er *Sandhedens Aand*; men vi vilde dog aabenbar skuffe os selv og *Menigheden*, hvis vi indbildte os at kunne med en *klar* og afgjørende Seier føre denne Strid til Ende, thi medens vi maa indskrænke os til at paastaae og, saavidt mueligt, godtgjøre en *aandelig Overeensstemmelse*, vil Modstanderne naturligviis paastaae, at *Overeensstemmelsen* skal være *bogstavelig*, og hvor klart vi end udvikle, at *bogstavelig* *Overeensstemmelse* kan der kun være mellem *bogstavelige* Ting, og at *Aanden* ligesaavel er sin *Skrifts* som sin *Tales* bedste Fortolker, saa vil den *vantrø* Verden altid hælde til Modstandernes Side. Dette vil nu vist nok klarest være Tilfældet, naar vi paatager os at forsvare det 15saakaldte "*Gamle Testamente*", *Jødernes* hellige *Skrifts Christelighed*, men det vil dog ogsaa være kjendeligt nok baade ved vort Forsvar af det saakaldte "*Ny Testamente*", vor egen hellige *Skrifts Christelighed* i det hele, og ved vort Forsvar af den evangeliske *Skrifts Efterrettelighed* i Henseende til *Indstiftelses-Ordene* ved Daaben og Nadveren.

I Henseende til det *Ny Testamente* i det hele, kan vi saaledes umuelig, hvad dog Modstanderne sikkert vil kræve af os, godtgjøre *Christeligheden* af det saakaldte *Jakobs-Brev*, og skjøndt dets *Uægthed* er gyldig bevidnet, er dets *Ægthed* dog paastaaet eller indrømmet af Paven i Rom og af saa utallige *Skriftkloge*, at vi med *Morten Luther* maae synes aldeles overstemte. Ligedan er det med den klare *Uovereensstemmelse* mellem de fire *Evangelier* indbyrdes, thi skjøndt den, i Henseende til *Kjendsgjæringer* er aldeles ubetydelig, saa tør vi dog hverken benægte den, eller selvmodsigende paastaae, at en *Skrift* baade kan være *ordret* tilsagt af *Sandhedens Aand* og dog i *Ordenes* Be mærkelse og Sammenhæng være *uforligelig med sig selv*, altsaa *selvmodsigende*. Vist nok kan vi godtgjøre, at hele Indblæsnings-Læren (*Inspirations-Theorien*) umiddelbar anvendt paa *Bogstav-Skriften*, er kun et aandløst *Rabbinsk* Paafund, som vor hellige *Skrift* paa ingen Maade enten kræver eller forudsætter, og vist nok paastaaer vi med Rette, at selv den *udtrykkelige* Mindelse om eller Tilsigelse af *Herrens* egne *Ord* kun gjælder *Apostlerne*, som havde hørt dem, og maa kun anvendes paa hans øvrige Discipler og hele *Menigheden*, forsaavidt som de ogsaa har *16hørt ham selv*, saa at Evangelisten Lukas kan godt, efter sine Kilder, meget sandfærdig anføre *Herrens Ord anderledes* eller i en *anden Sammenhæng* end *Apostelen Mathæus*, uden at *Apostel-Vidnesbyrdet* derved i mindste Maade svækkes, eller *Christi Aand* kan sigtes for *Selv-Modsigelse*; men da *Menighedens* *Skriftkloge* sædvanlig har overseet eller vel endog benægtet dette, saa kan Modstanderne med et godt Skin bestride det og derved trække Striden ud i det Uendelige.

Hvor klart det derfor end altid har været for *troende* Bibel-Læsere, at der findes den herligste *Overeensstemmelse* mellem den evangeliske *Efterretning* om Daabens og Nadverens *Indstiftelses-Ord* hos *Menigheden*, saa er det dog lige vist, at hverken har de *Lutherske* *Skriftkloge* beviist, ikke heller kan vi bevise, at *Indstiftelses-Ordene efter Skriften* skulde lyde netop, som de lyder hos *Menigheden*, saa Forholdet derimellem er et aabent Spørgsmaal. Vist nok er det en dumdristig Paastand, at *Indstiftelsens Ord efter Skriften* ikke har lydt eller maatte lyde som nu, men naar Modstanderne indskrænker deres Paastand til *Djævl-Forsagelsen* og *Korstegnets Ord*, da vil de dog med Verdens Bifald kunne trække Striden ud i det Uendelige.

Mens man nemlig kun gjør sig latterlig ved at paastaae, det *efter Skriften* ikke kunde være med *Herrens* egne *Ord*, vi døbes i *Faderens* og *Sønnens* og den *Helligaands* Navn, og at det ikke kunde være *Herren selv*, som ved sit Bord siger til os: tager, æder! det er mit Legeme, som gives for eder, drikker alle heraf! det er den ny Pagts 17Kalk i mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse; eller at det *Fadervor*, vi beder baade ved *Daaben* og *Nadveren*, ikke skulde være *Herrens* egen Bøn, som han lægger sin *Menighed* i Munden; eller at "*Fred med dig!*" og "*Fred med eder!*" ikke skulde være *Herrens* eget *Velsignelses-Ord* til sin *Menighed*; saa det er kun *Daabs-Pagten* og *Korstegnets Ord*, som Modstanderne med mindste Skin *efter*

Skriften kan drage i Tvivl, men det er ogsaa mere end nok, da det baade er alle *Vilkaarene* for vor *Daab* og er det *eneste* Indstiftelses-Ord, som nævner *Jesu Christi*, Guds Søns Navn, og *derved* giver *Daaben* sit *christelige* Præg, saa at, dersom *Skriften* virkelig stemplede vor *Daabs-Pagt* som *uægte*, da kunde *Pagten* vist nok derfor være lige *ægte* og staae lige fast, men da maatte vi beskæmmede frafalde vor Paastand om *Evangeliernes Christelighed*, skjøndt den er omtrent saa gammel som *Kirke-Skolen*.

Hvad nu *Daabs-Pagten* angaaer, da maae vi strax indrømme, at ingen af dens to Hovedstykker, hverken *Forsagelsen* eller *Troes-Bekiendelsen*, findes *bogstavelig beskrevet* enten i de fire Evangelier eller i Apostlernes Gjerninger, saa det var aldeles umueligt at udlede eller bevise *Pagten deraf*, men vist nok afviser vi med Rette enhver til denne urokkelige Kjendsgjerning støttet Indvending mod *Skriftens Christelighed*, da Udeladelsen godt kan have sin *aandelige Grund* i den Fare for allehaande Forvanskning og Misbrug, som *Daabs-Pagten*, ved *ordret* at indføres i *Bogstav-Skriften*, aabenbar vilde været udsat for, og da 18denne *ny Pagts* Tilværelse og Gyldighed for hele Menigheden baade forudsættes, nævnes og stykkevis peges paa efter hele sit Indhold. Saaledes nævner jo Herren *efter Skriften* selv ved Nadverens Indstiftelse "*den ny Pagt*", som han besegler med sit Blod, og *Paulus* kalder ikke blot sig med alle Apostlerne "*den ny Pagts*" Tjenere, og derfor ikke *Bogstavens*, men den levendegjørende *Aands*, men han stiller ogsaa den *ny Pagt* som *Naadens* over den *gamle Pagt* som *Lovens*, og ligner den ved *Sara*, alles vores fribaarne Moder, hvis Sæd har Forjættelsen, men ogsaa Forfølgelsen*Gal. 4, 24-29. Dette passer unægtelig godt paa vor *Daabs-Pagt*, der, som det guddommelige *Daabs-Vilkaar* er den *aandelige Moder* til alt hvad der fødes i *Daaben*, og hvad især *Troes-Bekiendelsen* angaaer, da maatte der aabenbar *efter Skriften* findes en saadan ved *Daaben*, eftersom Herren ikke blot uopløselig sammenknyttede *Troen* og *Daaben* til Frelse-Midlet og vilde kun kiendes ved dem, der trofast kiendtes ved ham; men han vidnede udtrykkelig, at han vilde bygge sit aande lige Huus paa en *klippefast Bekjendelse* af ham selv som *Christus*, den *levende Guds Søn*, der har det evige *Livs Ord*. Dette passer da ogsaa ypperlig paa vor *Troes-Bekjendelse* i *Daabs-Pagten*, som bærer hele Menigheden og har hidtil ganske rigtig trodset Helvedes Porte med den Trods, som Korset og *Djævl-Forsagelsen* udtrykker.

Naar hertil kommer, at Apostlerne *efter Skriften* skulde døbe til Faderens og Sønnens og den 19Helligaands Navn, hvad aabenbar udkrævede en *Troes-Bekjendelse* som *Daabs-Vilkaar*, der lød *christelig* paa *Faderen* og *Sønnen* og den *Helligaand*, og at vores fælles *Troes-Bekjendelse* paa det Tætteste slutter sig til det korte Begreb af Evangeliet, som Herren, *efter Skriften*, selv gav med de verdensberømte Ord: saa *elskede* Gud Verden, at Han hengav sin *eenbaarne Søn*, for at hver den, som *troer* paa ham, skal ikke fortages, men have *et evigt Liv*, da vilde *Menigheden* vist altid finde det *fyldestgjørende*, men Modstanderne, som i deres Fortvivlelse vil nøde de *Christnes* egen hellige *Skrift* til at bestride den *Christne Troes-Bekjendelse* og *Daabs-Pagt* fra Arildstid, de indrømmer neppe *Troes-Bekjendelsens* Skriftmæssighed, selv naar man tillige foreholder dem Apostelen *Peders* Opregnelser af Leddene i vor anden *Troes-Artikel*, og Apostelen *Povels* Vidnesbyrd om det *Troens Ord* med den Herres *Jesu Bekjendelse*, som var *Sjælen* i den *apostoliske Prædiken*, *Troes-Ordet*, som med den *nedfarne* og *opfarne Christus* selv, var alle *Christne* saa nær i deres *Mund* og i deres *Hjerte*, som deres troende *Hjerte* kunde ønske sig, og at dette er *Guds-Ordet*, ved hvis *Hørelse Troen* oprinder*Rom. 10, 6-17. Eph. 4, 4-10.

Dog, selv om Modstanderne skulde finde sig nødt til at indrømme, at *Troes-Bekiendelsen* fra Herrens *Mund* vel *efter Skriften* kunde og maatte lyde, som den lyder, saa kunde og vilde de dog vedblivende paastaae, at der i *Skriften* ei findes mindste 20Spør enten af *Djævl-Forsagelsen* som en Deel af *Daabs-Pagten*, eller af *Kors-Betegnelsen*, og skjøndt det ikke er sandt, saa maae vi dog indrømme, at der hviler et Slør over disse Spor, ligesom det Slør, der for *Jøderne* hviler over hele den gamle *Pagts* Bog, indtil de omvender sig til *Christus*. Naar man nemlig, som alle den *christelige Daabs-Pagts* Modstandere, har sat sig fast i Hovedet, enten at der *ingen Djævel* og *intet Helvede* maa være til, eller dog, at der intet *uforsonligt* Had og Fiendskab maa være mellem *Slangens* og *Kvindens* Sæd, end sige da, at *Korsets Ord* og *Tegn* skulde gjøre et evigt Skiel imellem dem, da kan man vist nok ligesaa lidt troe vor hellige *Skrift*, som vor *Daabspagt*, men saalænge man dog vil have *Skin* af det første og holde paa *Christen-Navnet*, maa man nødvendig benytte sig af den Dunkelhed, der i *Skriften* hviler over alt hvad *kun* det *gjenfødte*, *aandelige* Menneske kan forstaae, for at de *Aandløse* ikke skal indbilde sig, de forstaaer det. Dette er nu i grunden Tilfældet med hele den *ny Skikkelse* af *Menneskelivet*, som udspringer af *Guds-Ordets Kjøds-Paatagelse*, *Pine* og *Død*, *Helfart* og *Himmelfart*, og som sættes i Kraft hos de *Troende* af den *Helligaand* ved *Daabens* og *Nadverens Guds-Ord* af Herrens egen *Mund*, hvorfor man ogsaa dumdristig har prøvet paa at bestride det altsammen med *Skriften*, der, som alt *Dødt* maa kunne føres i Strid med alt *Levende*; men dog er især det *ny Menneskes* Forhold til *det Onde* og til *den Onde*, og til *Frelserens Kors*, hvorved vi troer, det *Onde* blev overvundet med det *Gode*, 21et Forhold, som ikke lader sig tydelig beskrive, men lader sig kun ved *Afsigelsens* og *Korstegnets* Ord *levende* udtrykke, og i det *christelige Levnetsløb aandelig* erfare.

Vist nok er det latterligt for vore Øjne, naar man paastaaer, at *efter Skriften* kunde Vorherre *Jesus Christus* ikke gjøre *Djævl-Frasigelsen* til et Hoved-Stykke af sin *Daabs-Pagt*, thi om end *Fristelses-Historien* var *Skriftens* eneste Oplysning om det personlige Forhold mellem *Frelseren* og *Fristeren*, saa maatte Herrens "pak dig, Satan!" jo være noksom Pant paa, at naar han grundede sit Rige paa Jorden, vilde han ikke glemme at gjøre noget, som kunde holde denne hans arrige Fjende ude derfra, og at naar han vilde tage en *Troskabs-Eed* af sine Undersaatter, han da ogsaa vilde have deres Ord for, at de ikke, som Forrædere, vilde

holde til med hans Fjende. Lægger man nu hertil, at *Herren*, efter Skriften, er den guddommelige *Sandhed* i egen Person og at *Djævelen* er *Løgnens* Fader, saa følger det jo af sig selv, at Ingen kan indgaae i Christi Rige uden at sætte sig i afgjort fjendtligt Forhold til Djævelen og hele hans Rige; og det er aabenbar et Grund-Forhold, der maa høre til den *christelige Grundvold*.

At nu Herrens Apostler heller ikke *efter Skriften* kan have optaget Nogen i *hans* Menighed uden at de *afsagde* Djævelen med alle hans Gjerninger og alt hans Væsen, paastaaer vi med Rette, da ikke blot baade *Petrus* og *Paulus* tiltaler *Menigheden*, som den der staaer i et alle vitterlig *fjendtligt* Forhold til *Djævelen*, men *Paulus* ogsaa udtrykkelig nævner en saadan *Afsigelse* ². Cor. 4 V. 2. og vidner, at en saadan vitterlig *Bortvendelse* fra Ondskaben hører til *Grundvolden* for alle dem, der nævner Herrens Navn ² Tim. 2, 19..

Med alt dette kan vi dog aldrig vente, at Verden skulde give vor Skrift-Fortolkning i dette Stykke Bifald, da den er fast bestemt paa ikke at lade *Skriften* gjælde, med mindre enten *Djævelen* og *Helvede* reent kan bortfortolkes eller ved en eller anden Bro i Luften forbindes med Himmerig og Vorherre, da det *uforsønlige* Fjendskab mellem *Sandhed* og *Løgn* er den *Sandhed*, Verden *sidst* lader gjælde.

Saalænge derfor Verden finder det Umagen værdt at trættes med os om vor egen hellige *Skrifts Christelighed*, saalænge indrømmer den ligesaa lidt, at *Djævel-Forsagelsen* som at *Korsets Ord* kan *efter Skriften* høre til den *christelige Grundvold* som Christus selv har lagt og er *aandelig* selv i, og det Sidste endnu mindre end det Første.

Naar vi opmærksom læser Apostel-Skriften med *Christen Tro* og med *Herrens Aand*, da maae vi vist nok finde, at *efter Skriften* maatte man ventet et langt fyldigere "*Korsets Ord*" ved den *christelige Daab*, end det, der halvveis skjuler sig i *Troes-Bekjendelsen*, og det lille Ord, som helliger *Korsets Tegn*, saa mindre kunde der neppe være, naar det, som *Paulus* skriver, var til "*Korset*" den Haandskrift blev naglet, som fordømde os, og at det er "*Korsets Ord*", som alle de Vantroer støder sig paa, 23men hvori alle de Troende finder Guds Kraft, og naar det, som Herren, efter Skriften, selv har sagt, netop er paa *Korset*, han vil drage alt til sig og at *alle* hans Disciple skal bære hver sit Kors ¹Joh. 12, 32-33. Math. 10, 38. 16, 24.. Desuagtet har neppe Nogen af vore egne Skriftkloge ovovet at regne det lille Korsets Ord, som *christner Korsets Tegn* for vort Aasyn og for vort Bryst til det Oprindelige ved Daaben efter Herrens Indstiftelse, ja, jeg har selv ikke rigtig ovovet det førend nu, saa Verdens Skriftkloge vil have nemt ved, med stormende Bifald at udraabe denne Paastand for aldeles *skriftstridig*, skjøndt Menigheden, som umuelig kan slippe Menneskens Søns Tegn, og kan dog heller ikke erklære noget *Tegn uden Ord* for *aandeligt*, naturligviis vil finde det ligesaa *bibelsk* som *christeligt*.

Heraf, tænker jeg, det kan sees, at naar vi ogsaa, langtfra selv at ville gjøre *Skriften* til den *Christne* Menigheds *Lovbog*, meget mere har afviist og afbeviist ethvert Krav paa *lovgivende* Myndighed, som de *Skriftkloge* paa Skriftens Kappe har tilskrevet sig, vi da fremdeles maae vogte os for at gjøre vor uundgaaelige Trætte om det *Ny Testamente* som vor *Kirke-Bog* til en *Menigheds-Sag*, da den aabenbar kun er vores *Sag*, *Lærernes Sag*, som har gjort det *Ny Testamente* til *Kirke-Bog* i Menigheden og indestaaer samme for dets *Christelighed*, uden at Menigheden i sin Daabs-Pagt har paataget sig mindste Ansvar derfor. Heraf følger da, at vi under vor Trætte med de Fremmede om *24Skriftens Christelighed*, baade for Menighedens og vor egen Skyld, langt mere maae have for Øie at berolige og fyldestgjøre *Menigheden* end at overbevise *Modstanderne*, thi det Første kan og skal skee, medens det Andet igrunnen er *umueligt*, og selv naar det synes opnaaet, kun vil berede os og Menigheden en langt haardere Strid om *Christendommens Sandhed*.

Jeg skal nu gjøre opmærksom paa, at naar *Modstanderne* vil føre *Bogstav-Skriften* i Marken mod *Herrens* eget *Munds-Ord* til Menigheden, men maa dog selv indrømme, at der, *efter Skriften*, skal findes et saadant *Munds-Ord* ved Herrens Indstiftelser, som umuelig kan udledes af nogen *Bogstav-Skrift*, da er det en *kirkehistorisk* Brug eller Misbrug, de gjør af vort "*Ny Testamente*" ved at paastaae, at *Herrens Munds-Ord* efter den *ældste skriftlige* og fuldgyldige Efterretning om *Jesus Christus* og hans Menigheds Stiftelse, har lydt og skulde da *altid lyde anderledes* end det nu lyder enten i den saakaldte *Lutherske* eller den saakaldte *Bispelige* eller den saakaldte *Romersk-Katholske* eller *Pavelige* Kirke, der dog er de eneste, som paastaaer, at deres *Troes-Bekjendelse* ved Daaben er den ægte *Apostoliske*. For at bestyrke og nærmere bestemme denne deres Paastand, vil de da ogsaa gjøre et *kirkehistorisk* Skridt videre, og, som de siger, bevise, at i den *ældste* Christen-Menighed, som jo maa gjælde for den ægte, fattedes adskillige *Ledd* af vor *Troes-Bekjendelse* og navnlig det om Herrens *Nedfart til Helvede*.

²⁵Herved er det nu vel soleklart, at hverken kan disse *Modstandere* uden *Selv-Modsigelse* erklære nogen af disse saakaldte *Kirker* med en, efter deres Paastand, forvansket *Bekjendelse* og *Daabspagt*, for *christelig rettroende*, ikke heller kan de være rigtige Medlemmer enten af de sigtede *Kirker*, eller af den ægte Menighed, som de paastaaer er uddøet, saa de stiller sig i *Modsætning* til den *Christne Tro* og *Menighed* i det hele, som, efter Skriften, ikke kan uddøe; men skjøndt vi ikke kan undlade at lægge nogen Vægt herpaa, maa det dog ikke være mere end høist nødvendig, fordi vi selv maae skjelne skarpt mellem alle *Tvangs-Kirker* og den oprindelige *Frimenighed*, og maae indrømme, at der i *Tvangs-Kirkerne* med deres *Alterbøger* kan indløbe og er indløbet visse Feil i *Troes-Bekjendelsen*, der gjorde den til *særlig* og *uforsvarlig*, uden dog efter vort Skjøn at gjøre den til *oprørs* eller *kjættersk*.

Det kan og maa nemlig ikke dølges, at vi i den *Danske Tvangs-Kirke* lige siden Reformationen i Troes-Bekjendelsen har sagt "*christelig Kirke*" og "*Legemets Opstandelse*" istedenfor "*almindelig Kirke*" og "*Kjødets Opstandelse*", som ikke blot den *skriftlige Kirkehistorie*, men det lydelige *Vidnesbyrd* ved Daaben baade i den *Bispelige Statskirke* og den *Pavelige Kirkestat*, *hvorfra* vi har faaet *Troen* og *Daaben*, udtrykkelig stadfæster. Vist nok paastaaer vi med Rette, at denne Ændring *forsaavidt* var *uskyldig*, som man ikke derved tilsigtede nogen Forandring, men kun en Forklaring, men den var dog ligefuldt utilladelig og 26uforsvarlig og sætter Menigheden hos os i den farlige Nødvendighed at maatte *forsaavidt* bygge sin Tro paa sine Skriftkloges *Vidnesbyrd*, istedenfor at bygge den aldeles *udelukkende* paa Herrens og sit eget. Denne Ulæmpe, som vi, naar Herrens Aand er over os, selv vil være de første til at beklage og paa alle muelige Maader stræbe at formindske, maa imidlertid i den kirkehistoriske Trætte om vor *Apostoliske Troes-Bekjendelses Ægthed*, ei hindre os i at hævde *Menigheds-Vidnesbyrdet* ved Daaben sin mageløse *Gyldighed* fremfor nogen *Enkeltmands* skriftlige Efterladenskab, endsige de navnløse Flyveblade, som dog er det eneste, Modstanderne kan beraabe sig paa, til hvad der kaldes *Beviis* for, at *Troes-Bekjendelsen* ved *Daaben* ikke lød i den *ældste* Menighed ligesom den *lyder* endnu i *Rom*, i *Engeland* og alle vegne, hvor man ikke efter egen Tilstaaelse og *beviislig* har *forandret* den.

Til al Lykke tør nemlig Modstanderne ei engang paastaae, at den *Romerske* eller *Latinske Troes-Bekjendelse* ved *Daaben* er blevet forandret i de sidste *tolvhundrede* Aar, eller siden *Troen* og *Daaben* forplantedes til *Engeland*, *Tydskland* og *Høinorden*, og denne store Kjendsgjerning vil altid være *Menigheden* et sikkert Pant paa denne Troesbekjendelses *apostoliske Ægthed*, thi om man end vilde tænke, at et Kiætter kunde skabt, opholdt og oplyst hele den ny eller *Gothiske Christenhed*, saa maatte dog, saavist som Vorherre *lever*, den ægte *apostoliske Tro* ikke blot kiendelig hævdet sig i *Modsætning*, men ogsaa gjort langt større Ting end disse.

27Intet mindre end den *kirkehistoriske* Opviisning af en saadan vidt overlegen *Medbeilerske* til Navnet af den *Apostoliske* Menighed og Christi Brud, kunde da rokke det *Menigheds-Vidnesbyrd*, hvorpaa den ny Christenheds Tro er grundet, og da vi, som *Boglærde*, alle maae vide, at en saadan Opviisning er *umulig*, saa skal vi lære Menigheden at smile ad alle de saakaldte *kirkehistoriske Beviser* for det ligesaa flau som dumdristige Æventyr, at netop den *apostoliske Frimenighed*, som hvert Øieblik maatte være belavet paa at beseigle sin Tro med sit *Blod*, midt imellem alle muelige Kiættere, som lurede paa den, skulde have forandret og dermed forfalsket den *Troes-Bekjendelse*, de havde modtaget af Apostlerne, som Sandhedens og Herrens Lærdom, og have gjort det saa *hemmelig*, at ingen Kiætter fik det opsnuset, og have gjort det saa *eenstemmig*, at Herren end ikke havde sig *To* eller *Tre* forbeholdne, som vilde være hans trofaste Vidner med Apostlerne til Verdens Ende. Det vilde og kunde jo ingen *Christen* troe, om ogsaa en Engel fra Himlen fortalte ham det, og vi maatte da meget hellere lade alle Modstandernes saakaldte *kirkehistoriske* Indvendinger mod vor Troes-Bekjendelses ægte Apostoliskhed aldeles ubesvarede, end tillægge enten dem eller vor Giendrivelse mindste *kirkelig* Vigtighed.

Derfor har jeg altid kun leget med de *Papirslapper*, man med Skoleholder-Værdighed har lagt i Vægtskaalen mod det eenstemmige *Menigheds-Vidnesbyrd* ved *Daaben*, ikke blot fra Slægt til Slægt, men fra Daab til Daab, altsaa uafbrudt. 28Men skiøndt en afdød *Enkeltmands* Skrift, selv om det var af *Irenæus* eller *Eusebius*, ei vilde veie mere end en *Pennefier* mod den gamle *Frimenigheds* høitidelige *Vidnesbyrd* ved *Daaben om sin Tro*, saa er dog dette Forhold i *Tvangs-Kirkerne* med deres *Præsteskab* og *Alterbøger* blevet saa tildækket, overseet og miskiøndt, at jeg i en heel Menneske-Alder ikke har kunnet faae selv *Professorer* til at forstaae, at naar jeg henviser til Arilds-Kirkens *Troes-Bekjendelse* ved *Daaben*, det da er *Menighedens* eget lydelige Ja og Amen, jeg mener, og ikke, som *Lessing*, nogle gamle *Opskrifter* af det saakaldte *Symbolum Apostolicum*, eller enkelte Ytringer om Menighedens Troes-Bekjendelse i de saakaldte Kirke-Fædres *Skrifter*. Hos os vil det derfor tage Tid, før man nødes til at indrømme, at hvad der i *Tvangs-Kirkerne* og i *Pavedømmets* Mærke i det mindste tilsyneladende nedsank til en blot *Formular*, som selv *Præsterne* sædvanlig knap lagde Mærke til, det *var* og *er* i en *christelig Frimenighed* det sikreste og gyldigste af alle *menneskelige Vidnesbyrd* under Solen, og selv, naar man endelig nødes til at indrømme det, kan og vil man dog benytte sig af *Vidnesbyrdets* unægtelige Svækkelse i Statskirkerne til at forlænge Striden og paastaae, det var dog immer *mueligt*, man endnu i en Krog kunde finde en ægte apostolisk Menighed, som gjorde den hidtil eneste bekiendte til uægte. Jeg skal derfor ikke her nærmere inklade mig paa den ufrugtbare Strid om, enten *Cyprian* eller *Rufin*, som to hinanden *modsigende* Vidner om 29den *apostoliske Troes-Bekjendelses* rette *Lyd**Hos *Cyprian* findes nemlig "*det evige Liv*", men ikke "*Kiødets Opstandelse*" og hos *Rufin* forekommer "*Kiødets Opstandelse*", men ikke "*det evige Liv!*" har i denne Sag mindst at betyde, men heller minde om en ny *Kiendsgjerning*, som klarlig viser, hvor lidt der kan bygges selv paa en meget troværdig *Enkeltmands* *Vidnesbyrd* om *Menighedens* Troes-Bekjendelse.

Der levede nemlig i *Engeland* først i forrige Aarhundrede en *Storkantsler*, ved Navn *Peter King*, høit anset baade for sin Lærdom og sit Levnet, og han skrev med Flid den *apostoliske Troes-Bekjendelses* Historie, som i det *fri* Engeland langt bedre end andensteds har hævdet sin mageløse Anseelse, og i dette Skrift beskylder han udtrykkelig endog med en vis Heftighed, *Høi kirken*, hvoraf han selv var Medlem, for at have aldeles uforsvarlig ombyttet det ægte Ord "*Kiødets Opstandelse*" med det nybagte "*Legemets Opstandelse*". Hvem der bygger det mindste i Troessager paa *Bogstav-Skrift*, maatte jo tænke, at hans *Vidnesbyrd* var afgjørende, og dog staaer ikke blot "*Kiødets Opstandelse*" i alle de engelske *Alterbøger*, men

jeg har selv hørt med mine Øren, at *Høikirkens* Præster endnu bestandig i Spørgsmaalet ved *Daaben* sige "*Kiødets* Opstandelse."

Hvorledes nu denne for sin Sanddrthed berømte Dommer er kommet til uvitterlig at aflægge et falsk Vidnesbyrd i Troes-Sagen, kan man giætte sig til, naar man veed, at den *Apostoliske Troes-Bekjendelse oplæses i Høikirken* ved enhver fuldstændig Guds-Tjeneste og lyder da altid "*Legemets* Opstandelse" (the resurrection of the body) og *Lord King*, der, som andre Engelskmænd, vel har været en *flittig Kirkegænger*, men sjelden og *uopmærksom Fadder*, har dristig forudsat, at Troes-Bekjendelsen lød ved *Daaben* ligesom for *Alteret*; men om vi nu slet ikke kunde forklare os Kantslerens grove Feiltagelse, saa blev den dog lige sikker og lige grov, saa at naar det, efter en Skrivelse af Biskop *Cyprian i Carthago* kan synes, som man i hans Domkirke baade udelod "*Kiødets Opstandelse*," og nævnede hans Kiæledægge "*Kirke*" *to Gange*, saa kan det dog være lige *uefterretteligt*. For Resten følger det af sig selv, at om man i en vis *Biskops Tid*, enten i *Carthago*, i *Aquileia* eller selv i *Rom* havde prøvet sorte Kunster med den *apostoliske Troes-Bekjendelse*, da blev det *Vedkommendes* egen Sag, og maatte snarere tjene til at bekræfte end til at afkræfte den apostoliske Troes-Bekjendelses christelige Ægthed, siden Kirkehistorien vilde vise, at saadanne Forsøg, langtfra at lykkes i *Frimenigheden*, meget mere hidtil sporløst forsvandt hvor de forekom.

Det evige Livs-Ord af Vorherres egen Mund til Menigheden.

(Af N. F. S. Grundtvig.)

(Sluttet.)

III.

Har jeg nu end, under Betragtningen af den *christelige* Lærer-Stilling, opholdt mig længst ved den Skikkelse, hvorunder den hos os og for os havde og har endnu sin farligste Fristelse, saa hverken har jeg dog glemt, eller maa glemme, at *Lærer-Stillingen* gennem mange Aarhundreder har havt og har endnu baade i den *Pavelige* og *Bispelige* Kirke en Skikkelse, der ikke blot er fristende, men er aabenbar uchristelig og fordærvelig, og vil i Fremtiden ligge os saa nær, at vi vel maa tage os iagt.

Det var som *Boglærde* og *Skriftkloge*, vi fristedes til at spille Herrer og Mestere over Troen og Menigheden, og stillede os i alt Fald, med *Bibelen* under Armen og med *Attestatsen* i Lommen, mellem *Troen* og *Menigheden*, hvorved de begge, saavidt muligt skildtes fra Herren og Aanden, og skildtes ved Livet, saa baade *Bekjendelsen*, *Forkyndelsen* og *Lovsangen* nedsank i den Døds-Dvale, hvoraf Herren og Aanden med Troens og det evige Livs Ord nu daglig opvækker dem. Men da *Bisper* og *Præster* gennem Middelalderen beherskede Troen og Menigheden, saa længe til de ikke blot nedsank i Døds-Dvale, men tillige indhylledes af et ægyptisk Mørke, der skjulte baade Himlen og Graven, 146da var det jo slet ikke som *Skriftkloge* og *Boglærde*, men som hemmelighedsfuldt *indviede* (ordinerede) og høitbetroede *Husholdere* over *Aanden* og *Kirke-Skatten*, og vi danske Præster, som holdt paa *Præste-Vielsen*, da de fleste Tydske Protestanter med *Kalvinisterne* opgav den, vi vil altid have Skin af dermed at stile paa et lille Pavedømme, og kan let fristes til at gjøre det.

Den rene Modsætning mellem den *papistiske* og *protestantiske* Kirke-Skole er nemlig den, at Papisterne bygger deres *Æventyr* paa den sande *Historie*, men Protestanterne bygge den sande *Historie* paa deres eget *Æventyr*, hvoraf følger, at det *papistiske* *Æventyr* er glimrende, blændende og *tilsyneladende* velgrundet, medens det *protestantiske* *Æventyr*, der skulde bære *Historien*, var saa plat og flaut som mueligt, maatte falde ved det første *Aandepust*, og truede dog med at tage hele den sande *Historie* med sig i Faldet.

Det *papistiske* *Æventyr* om *Paven* som *Apostoliker*, og om *Haands-Paalæggelsen* som *Grund-Sacramentet*, hvorved Aanden forplantedes og *Kirken* opholdtes, var jo saaledes bygt paa hele den sande christelige *Historie* om Guds Søns Kiødspaatagelse og den *Apostoliske* Menigheds Stiftelse, Tro og Liv, Tegn og underlige Gierninger, glødende Tunger og Troskab til Døden, medens *Protestanterne* vilde have denne *Grund-Historie*, som maa bære det Hele, bygt paa deres *Æventyr* om *Skriften* som et *Himmelbrev*, der var faldet ned fra Skyerne, og kunde ikke blot bevise hele *Christendommens* guddommelige Sandhed, men 147kunde tillige, naar den med Tro paa *Indblæsningen* lærtes udenad, baade skiænke den *Helligaand*, og ved *Fornuftens* rette Brug gjøre alle de Troende til ligesaa gode og oplyste Christne som Apostelen *Paulus*.

Morten *Luther* lærte imidlertid snart af Erfaring, at den *ny Historie* var ligesaa uefterrettelig som det

gamle Æventyr, og gik for sin Deel ikke blot tilbage til den apostoliske *Troes-Bekjendelse*, men ogsaa til *Daaben* og *Nadveren* som guddommelige Livs- og Saligheds-Midler i Kraft af Herrens Indstiftelses-Ord, og stræbte saa under den *Helligaands* Paakaldelse ved Hjælp af *Skriften* paa sit *Modersmaal* at gienføde *Apostlernes Lærdom*, men han brugte dog, desværre, det *protestantiske Æventyr* til at bestride det *Papistiske* og undergravede dermed selv sin udmærket christelige Praxis. Paa den ægte *Lutherske* Vei var det, vi mødte Himmellyset, som viser os, at *Herren* selv, meget bedre end *Luther* kunde, har ved sine egne Indstiftelser lagt den urokkelige Grundvold i sit os alle vitterlige *Munds-Ord*, og har dermed, ligesaa levende som uopløselig forbundet *Fælles-Troen* med *Guds-Ordet*, som er *Aand* og *Liv*, saa nu see vi, at alt er beredt til en *christelig* Reformation i Gierning og Sandhed, som en *Fornyelse* af den Apostoliske Menigheds *Liv* og *Lærdom*. Er vi blevet gamle med dette Lys, da veed vi ogsaa, det kan aldrig feile, det jo vil lykkes med Menigheden i det Hele, som det lykkes med den Enkelte, der begynder sit *ny* christelige *Menneske-Liv* ved *Daaben* og har det faste Sæde ved *Herrens Bord* stadig for Øie, saa det 148gjælder kun om, at vi lader den uforkrænkelige Sæd, som er det levende Guds-Ord, spire og voxer, blomstre og modnes ligesaa *frit* hos *Menigheden*, som den er voxet hos os, uden for nogen Pris eller under nogetsomhelst Paaskud, at træde op som *Stillingsmænd* enten for *Herren* eller for *Aanden*, som selv vil staa i levende Vexel-Virkning med *Menigheden*, hvad kun er mueligt *uden* nogen *Mellemmand*.

Uagtet jeg nemlig ikke tør tænke og tale saa ringe om min *Præste-Vielse i Babel*, som *Luther* tænkte og talte om sin, saa er jeg dog paa mine gamle Dage blevet meget enigere med ham i dette Stykke, end jeg var i Ungdommen, saa jeg erklærer det for *Papisteri*, ligesaavel i den Danske Stats-Kirke som udenfor den, at den gennem Pavedømmets Mørke nedarvede *Ordination* skulde give *apostolisk* Myndighed enten til at "løse og binde" eller til at *raade* for Herrens Indstiftelser, endside da give *udelukkende* Ret til offentlig at forkynde Evangelium. Da nu de statskirkelige Gjengangere hos os naturligviis vil lægge al muelig Vægt derpaa, og da Skriget paa *Kirketugt* midt i det ligesaa ukirkelige som uchristelige Virvar synes at skulle faae Overhaand, saa er der altid Fare for, at selv *Guds-Ordets* Tjenere, som dog bygge paa Menigheds-Troen og har det christelige Menigheds-Liv for Øie, vil fristes til at hævde sig en *Stilling*, der synes at have *Kirke-Historien* for sig, og at give fast Fod imod dem, som paa *egen* Haand kalder sig *Propheter*, *Apostler* og *Evangelister*.

149Vist nok kan jeg hverken med Mund eller Pen afvæbne denne Fristelse, thi det kan kun *Sandheds-Aanden*, som, naar vi tager *ham* til vor *guddommelige* Ledsager og Paaminder, baade vil oplyse og optugte os til at tjene *Herren* og hans *Menighed* under eet, og det er derfor netop den store Ulykke ved at stole paa *Ordinationen* som *Læregavernes Kilde*, at man da *følgelig* maa ansee *Ordinationen* for *Aands-Forplantelsen* og kan da hverken *forud* raadføre sig med den *Helligaand* om *Ordinationen*, eller siden troe den *Aand*, som nægter *Ordinationens* Kraft. Naar vi imidlertid troer, hvad alle *Guds-Ordets* Tjenere vil troe, at hele den troende *Menighed* døbes af *Herren* med den *Helligaand*, saa *Daaben* er i alle Maader det *aandelige* og *christelige Grund-Sacrament*, og at den *Helligaand*, som Guds-Ordets og Troens *Aand*, er baade *Herrens* og *Menighedens*, da indseer man let, at Gaverne, der skulde følge med *Ordinationen*, hvor store de end var, maatte dog skjænkes af den *samme* *Aand*, som, da han bliver hos *Menigheden* evindeligt, hverken vil sætte nogen i sit Sted, eller liste sig fra *Menigheden* til *Bisperne*, for paa en Omvei gennem *Præsterne* at vende tilbage; men at naar *Aanden* meddeler sine Gaver ved *Ordinationen*, da gjør han det frit som *Menighedens* *Aand*, *uden* at *binde* sig enten til *den* eller til de *Ordinerede*.

Dette, at ville staa for *Menigheden i Christi Sted*, altsaa paa en eller anden Maade at være hans *Statholdere* og *Fuldmægtige* paa Jorden, det er *Pave-Nykken*, som ligefra *Cyprians* 150Dage har gjort Ulykker og gjør dem endnu baade hos *Protestanter* og *Papister*, thi enten man siger med *Paven* i Rom, at egenlig var St. *Peder* Christi *Statholder*, men da St. *Peder* er død, træder alle hans *Eftermænd* i hans Sted, eller man, som hos *Ærke-Protestanterne* slutter, at *Skriften* er den egenlige *Christi Statholder*, men, da *den* er død, maa de *Skriftkloge* træde i dens Sted; eller man, som vel hos os, forudsætter, at den *Helligaand*, som er *Christi* eneste *Statholder* paa Jorden, vel ved *Daaben* meddeles hele *Menigheden*, men gaaer ved *Ordinationen* over paa *Præsterne*, for, gennem deres *Prædiken*, som et *mundligt Guds-Ord*, at virke paa *Menigheden*, saa bliver Feilen og Følgen dog igrunder de samme, nemlig at *Lærerne* i *Menigheden*, det være sig med eller uden den *Helligaand*, skal af *Menigheden* betragtes, æres og lydes, som *Christus* selv, saa *imod* dem hjælper, *christelig* talt, *ingen* Beraabelse enten paa *Ord* og *Skrift* eller paa *Christus* og den *Helligaand* selv.

Ligesom vi derfor Alle veed, at de, der som *Skriftens Statholdere* eller dens eneste gyldige Fortolkere, vil beherske Troen og *Menigheden*, ophøre ingenlunde at være uchristelige *Hierarker*, skjøndt de slet ikke, som *Papisterne*, beraabe sig paa *Ordinationen*, men ringeagte og vrage den, saaledes vilde vi, som opgive *Statholderskabet* for *Skriften*, ei være mindre uchristelige *Hierarker*, naar vi vilde øve Herredømmet paa Grund enten af *Ordinationen* eller af hvadsomhelst, thi Sagen er, som *Herren* har sagt, at *Ingen* af hans *Disipler* maae tiltage sig enten 151Navn eller Myndighed som naadige *Herrer*, men skal arte sig som *Alles Tjenere*, ligesom *Herren* selv ikke kom for at lade sig tjene, men for selv at tjene og opoffre sig. Her nytter det derfor ikke at beraabe sig paa nogensomhelst Dunkelhed enten i *Skriften* eller i vort kirkehistoriske Forhold til *Apostlerne*, thi hvad vi under intet Vilkaar maae tiltage os eller eftertragte, det lader sig vel for *Mennesker* besmykke, men aldrig for *Herren* undskylde med, enten at *Omstændighederne* er vanskelige eller at *Fristelsen* er naturlig. For *Resten* skal jeg stræbe, saa godt jeg kan, ved det Lys, som mig er givet, at oprede den kirkehistoriske Sammenhæng. Da jeg nemlig troer "*Skrifterne*", saa troer jeg følgelig hvad de

klarlig melde, at Herren baade gav sine Apostler Myndighed til at "løse og binde" paa Jorden, saa det gjaldt i Himmelen, og lagde dem saaledes med Aanden sine Ord i Munden, at hvem der "hørte dem, hørte ham", og det fulgte desuden af deres mageløse personlige Stilling, som Herrens fuldmægtige Sendebud til alle Folk, at de, paa eget Ansvar for Herren og Aanden alene, maatte raade for, hvem de ved Daaben vilde skaffe Indføds-Ret i Guds Rige, og ved Nadveren sætte til Bords med Abraham, Isak og Jakob, hvorfor Gud heller ikke, da han sendte Cornelius et Englebud, enten derved lod ham døbe eller forkynde Evangelium, men henviste ham til Apostelen Peder, saa at den papistiske Grund-Vildfarelse om Paven i Rom som Apostoliker og St. Peders Eftermand, udspringer kun af den falske Forudsætning, at Apostlerne kunde, vilde og skulde ved Indvielsen med Haands-Paalæggelse 152forplante deres Apostoliske Stilling, Forhold, Myndighed og Gaver paa deres Eftermænd og alle deres Efterfølgere i Lære-Embedet.

At nu Apostlerne ikke har gjort det, det er en kirkehistorisk Kjendsgjerning, da Haands-Paalæggelsen hverken hos Paven i Rom eller nogensteds findes med et Ord af Herrens egen Mund, som dog maatte fulgt med, naar Indvielsen, ligesom Daaben og Nadveren, skulde gjælde for en Indstiftelse af Herren selv, der gav Apostlernes Eftermænd samme Dygtighed og Myndighed, som fulgte med hans egen Haands-Paalæggelse, og det er derhos vel at mærke, at, efter Skriften, skjænkedes den Helligaand og de glødende Tunger ikke engang Apostlerne ved deres Indvielse med Herrens egne Hænder, men først efter Opstandelsen ved et eget Ord og Aandepust og ved det mageløse Pintse-Jærtegn.

At Apostlerne nu heller ikke vilde gjøre Nogen til deres Med-Apostel ved Indvielse med Haands-Paalæggelse, det viser deres Fremgangs-Maade, da de vilde give Judas Iskariot en Eftermand, thi da udvalgte de jo Mathias efter hellig Lodkastning ved Stemmegivning, og udnævned ham endda kun udtrykkelig til deres Apostoliske Medvidne om Herrens Opstandelse, som han virkelig med dem havde været Vidne til.

Og at endelig Apostlerne, om de havde villet, hverken kunde eller skulde gjøre Nogen udenfor deres og Herrens Omgangs-Kreds, endogsaa kun forsaavidt som Mathias, til Apostoliker, det følger deels soleklart deraf, at Ingen, som ei havde været 153med Herren fra Begyndelsen og hørt alle de Ord, som Herren talte til Apostlerne i sin Faders Navn, enten kunde aflægge det personlige Vidnesbyrd, der skulde lyde ved Siden ad den Hel ligaands guddommelige Vidnesbyrd, eller kunde af den Helligaand mindes om de Herrens Ord, som han ikke havde hørt, og deels stilles det samme os i Skriften levende for Øie i den eneste Apostel-Eftermand, der med Rette kaldte sig deres Sidemand, skjøndt han, langt fra at have fulgt Herren paa Jorden, forfulgte ham saa at sige i Himmelen; thi vi veed det jo alle, hvor omhyggelig Paulus forsikkrede, at han ikke havde faaet sit Apostel-Kald eller engang sin evangeliske Oplysning af nogen Apostel eller af noget andet Menneske end den himmelfarne Herre selv, hans Ord og Aabenbaring, som han havde selv baade hørt og seet, og da dette dog var en Hemmelighed mellem Herren og ham, forlangte han ikke heller sit Apostel-Kald erkjendt af Menigheden, uden forsaavidt han baade med Ord og Gjerning viste dem klare Apostel-Tegn *Gal. 1. 1 Cor. 1. 1 Cor. 9., ja, han advarede selv Menigheden for at tænke høiere om sig, end efter hvad den saae og hørte af ham.

Heri skulde da Paven i Rom speilet sig, og, naar han vilde og turde udgive sig for Apostoliker, da, istedenfor at ville mane den døde Petrus op, ligesom Paulus, have beraabt sig paa den levende Herre, og, ligesom Paulus, gjort Apostel-Tegn, og endelig, ligesom Paulus, ladet det staae Menigheds heden frit for, om den vilde erkjende hans Apostel-Kald til Lære-Embedet, som var det eneste, Apostelen Paulus gjorde Krav paa, da han ikke, som Herrens gamle Apostler, havde Døber-Kaldet *1 Cor. 1, 17.; men hvad vi med Aanden forlanger af Paven, det forlanger Herren og Aanden, og det skal Menigheden forlange af os alle, som tilegne os apostolisk Kald og Myndighed, enten til at "løse og binde" eller til at raade for Herrens Indstiftelser; og for Resten skal vi lade det staae som et aabent Spørgsmaal, hvad vi, til Lære-Embedets Tarv, faaer eller kan faae af den Helligaand ved den nedarvede Indvielse, saa derom har vi, paa eget Ansvar for Aanden, Lov til at tænke hvad os tykkes, naar vi kun, vel at mærke, ikke vil paanøde Menigheden, der har samme Frihed, vore Tanker, eller beraabe os paa Indvielsen, som Hjemmel for nogen aandelig Myndighed.

Uagtet nemlig Indvielsen til Lære-Embedet med Haands-Paalæggelse og Forbøn, fra Slægt til Slægt, er mest af alt i Christenheden overskattet, mistydet og misbrugt, og uagtet dens ubetingede Nødvendighed til det christelige Lære-Embedet maa med Luther kækt benægtes, blandt andet, fordi de Christne ved Udtrædelse af Stats-Kirken kunde nødes til at undvære den, saa vilde og turde jeg dog aldrig tilraade at vrage eller frivillig opgive den, deels fordi Lærerne, som Calvinismens og Rationalismens Historie viser, ligesaavel uden som med Ordinationen, kan tiltage sig uforsvarlig Myndighed, og 155især fordi jeg troer, det er en Levning af Aandens Indretning, hvorom det gjælder hvad skrevet staaer om den eenlige Drue: fordærve den ikke, thi der er Velsignelse ved den. Derfor ligger det mig saameget mere paa Hjerte at faae den sat i sit rette Lys, som en apostolisk Indretning til Menighedens Tarv, men derfor paa ingen Maade til Menighedens Skade, som dog Oprettelsen af en egen Lærestand, med udelukkende Ret til Evangeliets Forkyndelse og Saligheds-Midlernes Anvendelse, til enhver Tid i høieste Grad maa blive.

At nu Herrens Apostler, ligesaa lidt som de kunde eller vilde overdrage deres eiendommelige Apostoliskhed til deres Eftermænd i Lære-Embedet, ligesaa lidt kunde eller vilde ved Indvielsen give andre Enkeltmænd enten Eneret til Evangeliets Forkyndelse eller Raadighed over Herrens Indstiftelser, det følger soleklart deraf, at de hverken kunde overdrage Andre den Eneret, de selv hverken havde eller gjorde Krav

paa, eller overdrage Andre den *Raadighed*, de *kun* havde ifølge deres mageløse Stilling, som *Herrens* umiddelbare Redskaber og som *Grund-Spiren*, hvoraf hele *Menigheds-Livet* skulde udvikle sig. Da de var skabte til det samme og saade til saaledes at voxer, saa gik vist nok al deres *Raadighed* og hele deres *Apostoliskhed*, saa at sige i Blodet, over i den hele *Menighed*, som levende udviklede sig af dem, hvorfor den med Rette kalder sig en *Apostolisk Menighed*, men det gik ingenlunde ved *Haands-Paalæggelsen* over paa visse *Enkeltmænd*, saa vi fik en *Apostolisk Lærestand* lige over for Me156nigheden, altsaa over den eller dog udenfor den, medens derimod *Menighedens ægte Apostoliskhed*, der nu kun skimtes gennem den *apostoliske Troes-Bekendelse, Daab og Nadver*, vil kun efterhaanden aabenbare sig i *Menigheds-Livet*, naar den *frit* udvikler sig *deraf*.

Dette stemmer da ogsaa godt overeens med det lidet, vi af den *ny Pagts Bog* kirkehistorisk veed om *Apostlernes Forplantelse* af det christelige *Lære-Embede*, thi saaledes har Apostelen *Paulus* betroet os, at *Lære-Embedet* i det Hele, selv det ægte *apostoliske*, er til for *Menighedens Skyld*, og skal *ophøre*, naar dets *Øiemed* er opnaaet i den efter *Herrens Maal fuldvoxne Menighed*, eller i *Eenheden* af Guds Søns *Tro* og *Erkendelse* hos alle *Christne* *Eph. 4.. Heraf følger nemlig, at *Lære-Embedet*, som netop er til for at fremme den *fri Udvikling* af *Herrens Liv* i *Menigheden*, paa ingen Maade maa staae dets *fri Udvikling* i *Veien*, hvad *Lærerne* dog altid gjør, naar de paa *Embeds-Vegne* stille sig mellem *Herren* og hans *Menighed* og gaaer da aldeles uforsvarlig mellem *Bark* og *Træ*.

Dernæst skinner det ogsaa igiennem hos samme *Apostel*, at "*Hyrderne og Lærerne*", og selv *Apostlerne*, som *Hyrder* og *Lærere*, skulde *ikke* betragte sig *egenlig* som *Herrens*, men som *Aandens*, den *Helligaands Redskaber* og *Embedsmænd*, saa vi i *Lærer-Stillingen* *ikke umiddelbar*, men *kun gennem Aanden* og *Menigheden*, høre *Herren* 157til; thi saaledes skriver Apostelen udtrykkelig, at vi, som den *ny Pagts Embedsmænd* (*diakoni*) er *Aandens Skaffere*, og at det er den *Helligaand*, som indsætter *Hyrder* til at føde *Gud-Herrens Menighed*, som han vandt med sit *Blod**2 Cor. 3, 6. Ap. Gj. 20, 28.. Naar derfor den samme *Apostel* etsteds kan synes at tilskrive *Herren* selv det samme, da maa det enten tages *uegenlig*, forsaavidt som *Aanden* igjen er *Herrens*, eller vi skulde henføre det til "*Faderen*" som med sin *elskelige Søn skienker* os alt ved sin *Aand* *Eph. 4, 11 forbindes nemlig rettest med v. 6, saa man tager v. 7-10 som et *Indskud* (en *Parenthes*), og benytter 1 Cor. 12, 29 til *Sammenligning*.. Vi slutter derfor ogsaa efter *Skriften* med *Rette*, at det *Christelige Lære-Embede*, som *Herren* selv efter sin *Opstandelse* forbød sine *Apostler* at *udøve*, før de var *udrustede* dertil af den *Helligaand*, ligesom vor *hellige Skrift*, *egenlig tilhører den Helligaand*, der, som *Værten i Herberget*, lægger det ud for *Herren*, til han kommer igjen.

Da nu *Herrens Aand* kun virker i *Frihed*, og tiltager sig ingen *Egenraadighed* over *Herrens Indstiftelser*, som han derimod sætter sin *Ære* i at *tjene* og beseigle efter *Ordets Bydende*, saa følger det af sig selv, at alle hans *Redskaber* maae gjøre ligesaa, og aldrig kræve mere *aandelig Anseelse* eller *Myndighed* og *Raadighed* end *Menigheden frivillig skienker* dem, og maa heller ikke forlange at antages for *Aandens Embedsmænd*, enten paa *Grund af Haands-Paalæggelsen* eller 158paa *Grund af nogetsomhelst Andet* end *Aandens Kraft-Aabenbarelse* gennem os.

Endelig nævner Apostelen *Paulus* *ingen anden aandelig Gave*, som forplantet ved hans og de *Ældstes Haands-Paalægelse* end *Prophetien*, som *Menigheden* skulde *frit* bedømme*1 Tim. 4. 2 Tim. 1. 1 Cor. 12..

Vilde man sige, at det ikke nytter stort at vide, hvorledes *Lærer-Stillingen* skulde være efter *Aandens* og *Apostel-Skriftens* *Oplysning*, da vi, hver paa sit *Sted*, vil finde *Menigheden* i *Adspredelsen*, hvor den hverken kan samles eller tjenes *under eet* med *Herren*, efter *Fælles-Aandens Drift*, da tog man dog storlig fejl, thi vel er det ganske sandt hvad man siger baade om *Menighedens* og dens *oplyste Læreres* *tunge Kaar* under *Adspredelsen* og *Sammenblandingen*, men det er derfor saameget mere nødvendigt at kiende vor *rette christelige Stilling*, saa vi baade kan *skiønne*, hvilken *Grad* af *Frihed* der maa naaes i vor *Folke-Kirke*, naar *Herrens adspredte Menighed* der skal kunne *samles*, tjenes og *trives*, og saa vi *kun som Menighedens Tjenere* udøve den *Myndighed*, der kun tilhører *Menigheden*, men kan under *Adspredelsen* næsten slet ikke udøves af den. Desuden er *Adspredelsen*, *Gud skee Lov!* *aandelig forbi* hos os og *igrunden* for hele *Menigheden*, nu, da vi har lært, ikke blot, at det er *Aanden* alene, som *forsamler* og *forener*, men ogsaa lært *hvormed* og *hvorom* han *forsamler* og *forener Menigheden*, at det er *om Herrens egne Indstiftelser* og med *Vorherres eget Munds-Ord* 159til *Menigheden*, saa vi kan i *Aanden* samle *Menigheden*, naar vi vil, og have den stadig for *Øie* i sin *Heelhed*, med alle de *Hensovne* og de *Ufødte* ligesom med de *Fraværende*. Erfaringen vil ogsaa snart lære os, at ligesaa væsenlig en *Forskiel*, som det gjør, enten det er et *herskende Præsteskabs* og en *vis Kirkeskoles* *Uaand*, eller hele *Christi Menigheds Aand*, vi vil oplyses, styrkes og drives af, ligesaa væsenlig en *Forskiel* gjør det, om vi forvalte *Herrens Indstiftelser*, eller *løse* og *binde som Herrens Stillingsmænd* eller *som Menighedens Tjenere!*

Heraf følger iblandt andet, at vi, langt fra at modsætte os *Oprettelse* af *Menigheds-Raad* i *Folke-Kirken*, meget mere med *Glæde* skal fremme den, naar det kun bliver *virkelige Menigheds-Raad*, og ei, som man hidtil vilde, "*Sogne-Raad*," hvad aabenbart efter *Sognebaandets Løsning* er aldeles *tankeløst*, og er for *christelige Præster* utaaleligt, da vi hverken som *Aandens* eller som *Herrens* og hans *Menigheds Tjenere*, kan *rette* vor *Embeds-Gierning* efter et *Sogne-Raad* med et tomt *Menigheds-Navn* til *Paahæng* *Herrens *Frimenighed*, i det *Smaa* som i det *Store*, bestaaer nemlig af dem som har *Troen, Daaben* og *Nadveren* efter

Herrens Indstiftelse *frit tilfælles*, af dem maa Raadet vælges og til dem maa det indskrænke sit Omraade, naar det skal være *christeligt*.

Hvad vi imidlertid ved Oprettelse af *Menigheds-Raad*, enten i eller udenfor Folke-Kirken, 160med Flid maa vogte os for, er Alt hvad der kan gjøre Skaar i den os med *Aanden* tilhørende *fri Talebrug* og *Skriftbrug* efter *Troens Regel*, thi ligesom *Aanden*, der, ved at tilegne sig Menighedens Troes-Bekiendelse, binder sig til *den*, dog forbeholder sig *frit* at benytte sine glødende Tunger og sin Hellige Skrift *derefter*, saaledes maa *Aandens Redskaber*, paa eget Ansvar for ham, have *samme Frihed*, som heller aldrig kan skade Herrens *Frimenighed*, der selv intet Ansvar har for *Skriften* eller *Skriftklogskaben*, men har kun i *fritstaaende Lærere* gyldige Vidner, som borge den for *Skriftens Christelighed*. Medens det derfor maa staae Menigheden *frit* for, *hvem* den vil modtage og benytte *som* *Aandens Redskaber*, saa maa det staae dem, der modtages, *frit* for at følge *Aandens* Indflydelse, da de ellers ikke kan blive ved at være den *Aands* Redskaber, som er *fri* i hele sin Virksomhed og i alle sine Forhold, saa det er ogsaa *frit*, han, som *Sandhedens* Aand, menneskelig talt, binder sig til "*Sandheden i Jesus*."

Denne Forkyndelsens og Skrift-Forklaringens *Frihed* i Overensstemmelse med Herrens Indstiftelses-Ord, paa Ansvar for den *Helligaand*, og uden alt Baand paa Menigheden, det, seer man let, er noget ganske Andet end den *Ufeilbarhed* i Troes-Sager, som *Paven* udtrykkelig og vore *Skriftkloge* forblommet har tillagt sig, og som skulde gjøre deres *Lærdom* til en *Troes-Artikel* for hele *Menigheden*, og denne *Lære-Frihed* er aldeles umistelig, hvor *Aanden* skal kunne virke *frit* og hvor saavel Lærerne som Menigheden skal kunne 161*frit* gaae frem i *christelig Oplysning*, eller, som *Skriften* udtrykker det, forvandles fra Klarhed til Klarhed. Det sees ogsaa af selve *Skriften*, at dette har været *Herrens* Mening, thi, medens han bryder Staven over alle *de* *Skriftkloge*, som mene, det er *ikke* hos *ham selv*, som ene har det "*evige Livs Ord*", men i *Skriften*, som kun *beskriver* det, man skal søge et *evigt Liv*, da giver han dog udtrykkelig tilkiende, at han baade vil have *Skriftkloge* i sin *Menighed* og at de skal have Lov til at benytte *Skriften ligesaa frit*, som han selv benyttede den; thi baade forklarede han jo *Skrifterne* for sine *Discipler*, som de igien skulde forklare dem for deres *Tilhørere*, uden at spørge dem om Forlov, og derhos vidner han jo udtrykkelig, at *Guds-Rigets Skriftkloge* skal være som *Huusholdere*, der tage frem af deres Forraad, baade *Gammelt* og *Nyt*, hvad aabenbar hos *de christelige Skriftkloge* kræver *fri Raadighed* baade over den *gamle* og den *ny Pagts Bog* *Math. 13..

Denne *aandelige Frihed*, som Lærerne i Herrens Menighed maa hævde sig, for at kunne være gyldige *Sandheds-Vidner* og den altid fremskridende *christelige Oplysnings* Husholdere, lader sig vanskelig forlige med nogensomhelst statskirkelig *Lære-Forskrift*, som indeholder enten meer eller andet end hvad vor *christelige Lære-Embede* kræver og forudsætter: Overensstemmelsen nemlig mellem *Herrens* eget *Indstiftelses-Ord* og vor *Hellige Skrift*, men da dette i vor Folke-Kirke let kan jævnes 162og ventelig vil jævne sig, skal jeg henlede Lærernes Opmærksomhed paa en Fare, som ikke blot i vor *Folke-Kirke*, men ogsaa i Menighedens *fri* Stilling, vil true den *aandelige Frihed* og i det hele *Aandeligheden* hos den *Christne* Menigheds Lærere.

Denne Fare ligger nemlig nu hos os i den *Skolegang* og de *Overhøringer*, som man kræver af alle dem, der vil være *Lærere* i *Folke-Kirken*, thi disse *Fordringer*, som altid har været skadelige og byrdefulde, er i dette Aarhundredes Løb blevet det i saa frygtelig en Grad, at de nu for den *levende* Christendom og den *Christne Frimenighed* er aldeles *utaalelige*, saa at, hvis vi ikke turde haabe meget snart at see dem *betydelig formildede* og *formindskede*, da skulde vi heller idag end imorgen, trods alle *Betæneligheder*, *træde ud* af *Folke-Kirken*; thi det vil være et *sjældent* Mirakel, at et opvakt Hoved kan og vil giennemgaae den gruelige *Skiaersild*, man har skabt ligesaavel for alle dem, der vil være *Præster* i *Folke-Kirken*, som for dem, der vil være *Rectorer* i de lærde Skoler, eller være *Professorer* i alle mulige *Kundskabs-Fag*. Ingen *christelig oplyste* Forældre vil da herefter kunne bære det over deres Hjerter eller forsvare det for deres *Samvittighed* at sætte deres umyndige Børn i den Hestemølle, som vor saakaldte lærde Skole er blevet, lige fordærlig for Sjæl og Legeme, og allermindst forenelig med det *troende* Hjerter, det *fribaarne* Sindelag, den *folkelige* Stemning og den *aandelige* Drift til med voxende Kræfter og stigende Oplysning at gribe kækt ind i det bevægede *Menneske-Liv*, som i Regelen maa forudsættes 163hos de *Drenge*, vi tør haabe, skal blive dygtige og ivrige Lærere i den *christelige Frimenighed*.

I Henseende til mit lyse Haab i dette Stykke, kan man nu vist nok med Rette indvende, at det er meget urimeligt, at enten *Regjeringen* eller *Rigsdagen* for Øieblikket skulde rette det lærde Skolevæsen efter vores Trang til dygtige og ivrige Lærere, som man maaskee ikke engang ønsker eller under os, da man jo igien begynder, ligesom fordem, at kalde dem, der ikke vil vide af andet til Salighed end den korsfæstede *Jesus Christus*, en Sect, der maa være belavet paa hele Verdens Modsigelse.

Men desuagtet nærer jeg dog endnu det Haab, at man snart i *Danmark* vil gjøre det lærde Skolevæsen *taaleligt* for de *Christne*, enten ved at forandre det hele, eller dog ved at oprette egne *Planteskoler* for Præsterne i *Folke-Kirken*, hvis *Fordringer* ogsaa vore Børn, uden at ødelægge sig selv eller dog blive udelige til *Embeds-Giæringen*, med lidt *Opoffrelse* kan fyldestgjøre. De vægtige Grunde, hvorpaa dette Haab støtter sig, skal jeg da stræbe kort og tydelig at samle, og jeg skal da stille det *hygieiniske* Hensyn i Spidsen, som jo staaer paa Dags-Ordenen, selv hvor det intet skulde have at gjøre, og som da vel ogsaa snart maa gjøre sig gjældende, hvor det er paa sit rette Sted: i alle vore fuldproppede *Børne-Skoler* og da især i vor reent

forstoppede lærde Dreng-Skole. Ligesom berømte *Læger i England og Nord-Amerika* alt længe, ei blot paa den legemlige Sundheds Vegne, har gjort stærke Indsigelser mod den *tidlige og langvarige Skolegang*, men tillige kraftig bekæmpet den gamle Fordom, at *Sjælen* vandt i Skolen hvad *Legemet* tabte, saa i *aandelig* Forstand gik man baade bedst frem og fik Jorden bedst dyrket ved at spænde *Føl* for *Ploven*; saaledes maa dog vel ogsaa vore dygtigste *Læger* snart opløfte Røsten mod det Skolevæsen, der fordærver baade *Sjæl* og *Legeme* i Helhjem.

Har nu først vore bedste *Læger* helbredt vedkommende *Statsmænd* og *Thingmænd* for den Skade paa Hørelsen, hvoraf de i alt hvad der angik *Skolevæsen* længe har lidt, da vil det neppe falde vanskeligt at berolige dem over alle de Ulykker, som efter Professor *Madvigs* og endeel andre lærde *Skolemestres* Spaadom vilde følge af enhver Lettelse, man gav de lærde Skoledrenge, og de vilde i alt Fald paa Timen indsee, der ikke tabdes det mindste, men vandtes allerede meget ved at opgive den *abderitiske* Fordring, som vi i hele den civiliserede Verden er ene om: at *alle* de, der vil have Adgang til at blive enten *Præster* eller *Dommere* eller *Læger* i Riget, skal bevise, at de, foruden deres *Modersmaal* kan skrive baade et bandsat *levende* og et ved sorte Konster opmanet *dødt* Sprog uden grove Feil, og ovenikøbet gjøre *grammatisk* Rede baade for det *Dødes* og det *Levendes* sproglige Sammenhæng.

Indseer man nu først, at man ved et ligesaa uskyldigt som velgørende *Pennestrøg* ikke blot kan betydelig *formilde* og *forkorte* den lærde Skolepine, men ovenikøbet fortjene Roes i *Europa* og faae mange Tak af *Folket* og *Modersmaalet*, da vil man udentvivl ogsaa faae aabne Øine for 165den ublu Fordring, at alle tilkommende *Præster*, *Dommere* og *Læger*, og selv enhver Professor i *Historien* eller i *Græsk* og *Latin*, skal i sine Dreng-Aar have trukket et svingende *Læs Algebra* og *Mathematik* op ad Skole-Trappen til Hylden paa Loftet og naar der ved et uskyldigt *Pennestrøg* ogsaa var raadet Bod paa denne grove Ulæmpe, og den umistelige *Privatist-Examen* ved *Universitetet*, trods Professor *Madvigs* Suk og Professor *Ussings* Taarer, blev uanfægtet, da vilde den bagvendte Skoleplan ogsaa for os til Nød være taalelig.

Kommer man imidlertid fra *Sundhedens* og *Livets* Side til at betragte den lærde Dreng-Skole, der aldrig har havt andet *Levende* ved sig end Skoledrengenes *Spilopper*, da opdager man let, at om ogsaa denne lærde Skole skulde være et nødvendigt *Drivhus* for tilkommende *Rectorer* og *Professorer*, saa er den dog et meget upassende *Tugthus* for Landets tilkommende *Præster*, *Dommere*, *Læger* og andre Embedsmænd, som man nødvendig maae ønske sig saa *dygtige* og saa *driftige* som mueligt til deres vigtige Embeds-Gierning, følgerig saa *friske* og *sunde* paa *Sjæl* og *Legeme*, saa *folkelige*, saa klarøiede for det *virkelige Liv* og saa frie for alt *Pedanteri* og *Bogorme-Væsen*, som mueligt, saa *Staten* vilde forsynde sig lige saameget mod sig selv som mod de Paagiældende, ved i den lærde *Dreng-Skole* og paa den endnu langt mere pedantiske og aandløse end strængt videnskabelige *Høiskole*, at gjøre dem 166til *Slagt-Offere* for nogle *Rectorers* og *Professorers* stumme og døde Afguder.

Om man da ogsaa af en vis *Ærbødighed* for den saakaldte rene og strænge Videnskabelighed, overlod disse *Rectorer* og *Professorer* *Metropolitan-Skolen* til at forplante sig i, saa besluttede man dog vist for Resten at oprette passende *Plante-Skoler* for *Embeds-Mændene*, beregnede paa den *Livs-Stilling* og *Virksomhed*, de attraaede, og man vilde her ikke kræve mere *boglig Konst* end, der med skikkelig gode Anlæg, med *almindelige* Forkundskaber og *folkelig* Dannelse, i den *voxne Alder* lod sig paa et Par Aar erhverve, saa *Staten* vilde da have *frit Valg* mellem mange *Dygtige* istedetfor at den nu har *bundet Valg* mellem mange *Udygtige*. Naar en Stat nemlig vil i *Regelen* have gode, dygtige og hengivne Embedsmænd, da maa den især vogte sig for at stille Fordringer om en vis *Bog-Kundskab* og *boglig* Dannelse til dem, som, for at vindes, i *Regelen* maa begyndes i *Barne-Alderen*, da man aldrig kan vide og sjelden giætte, om Barnet i den *voxne Alder* vil have *Lyst* og *Bekvemhed* til en vis Embeds-Stilling og tilsvarende Virksomhed, thi selv naar Fordringerne ellers var langt mindre urimelige og umenneskelige end de er nu, vilde man dog derved berøve sig mange af de bedste Kræfter, og belemre sig med en Flok ubrugelige Kiødhoveder og Læseheste, som man, naar de dog fik Attest for at have trukket Læset, maatte see at skaffe *Levebrød* med *Pensions-Ret*.

167Lægger man nu hertil, at i ethvert Land med *frie* og *folkelige* Indretninger maa man nødvendig hvert Aar og hardtad hver Dag af Erfaring lære, at *alle Embedsmænd*, som skal fortjene deres *Kost* og *Løn* og *Naadsensbrød*, de blot læsende, skrivende og oplysende, saavelsom de styrende, dømmende og raadende, lægende og trøstende Embedsmænd, maa fremfor alt være hjemme i det *virkelige Liv*, *driftige*, *folkelige* og *frisindede*, da maatte *Danskerne* jo være *Hottentotter*, naar man ei skulde haabe, de vilde, saa at sige eenstemmig kræve og tilkæmpe sig et *levende*, *folkeligt* og velgørende *Skolevæsen*, istedenfor det rædsomme *Dødbideri*, der ligesom med Flid ødelægger vor Ungdom og plager hele Folket.

Dog sæt, hvad jo var meget mueligt, at det med dette tvingende Krav, som med det meste hos *Danskerne*, gik svært i Langdrag, og sæt tillige, hvad dog Gud forbyde: at *Regiering* og *Rigsdag* hverken af ovennævnte Grunde eller tillige for at undgaae vor Udtrædelse af Folkekirken, vilde nedstemme de utaalelige Fordringer baade i *Dreng-Skolen* og *Svende-Skolen* til alle *Folke-Kirkens* vordende *Præster*, saa vi for at bjerge *Menigheds-Livet* og redde den *christelige Oplysning* fra enten at uddøe eller, hvad der løber ud paa det samme, staae stille, maatte træde ud, da vilde vist nok en *christelig Kirke-Skole* for vordende *Lærere* have særegne store Vanskeligheder at overvinde, men vilde da ogsaa kunne indrettes langt bedre og bære

langt rigere Frugter end selv de bedste præstelige *Plante-Skoler i Folke-Kirken*, 168der skal være *taalelig* for alle Partier, og *indskrænkede* til det Allernødvendigste for *alvorlige, veltalende og skriftkloge* Lærere.

De *Modfaldne*, som hos os er mange, vil sagtens tænke sig Vanskelighederne ved paa *fri Haand og bar Bund* at oprette og vedligeholde en saadan *christelig Høiskole* som uovervindelige; men skiøndt jeg er saa langt fra enten at overse eller underskatte de store Vanskeligheder, at jeg ogsaa for at undgaae dem, ønsker Udtrædelsen udsat det længste mueligt, saa tvivler jeg dog intet Øieblik paa, at jo alle Vanskelighederne, med den *Gudshjelp*, som er vis nok, vilde lade sig overvinde. Hvor ringe man nemlig end vil tænke sig *Antallet* af dem, der hos os fødte Mod og Kraft til at sige denne Verden Farvel, for at leve i Fred med Herren, saa er jeg dog vis paa, at de Hjerter, som Herren bøiede dertil, vilde *ikke* være færre end den gamle *Frimenighed* paa "*Hundrede og Tyve*" og at de i det mindste vilde have "*tolv*" dygtige Lærere iblandt sig, hvis Røst med Guds Kraft snart vilde gaae, om ikke til Verdens, saa dog til Landets Ende, og samle de adspredte Guds Børn til Eet, og hvor fattig end den *danske Frimenighed* sagtens vilde være paa denne Verdens *Guld* og *Gods*, saa vilde der dog ikke fattes enkelte *Brødre* til *Joseph* af Arimathea og til *Nikodemus* og endnu mindre fattes gavmilde *Søstre* til de Kvinder, som "*tjende Herren med deres Gods*".

Man vilde derfor strax lægge Grund-Stenen til en *christelig Høiskole*, som, trods al sin udvendige Tarvelighed, ingenlunde *indvendig* vilde være indskrænket 169til det nødvendigste daglige Behov, men være stilet paa at omfatte alle *Kundskabs-* og *Viisdoms-Skatte*, der jo umuelig kan være "*skiuulte i Faderens og Vorherres Jesu Christi Erkiendelse*", uden at de ogsaa i *Herrens Frimenighed*, som til Slutning skal staae *Maal* med ham, maa komme for *Lyset* *Coll. 2, 3..

Hvor *ligegyldig* derfor end den *papistiske Kirkestat* har været baade for Almeen-Oplysning og for al stormenneskelig (universal-historisk) Kundskab og Vidskab, og hvor *tvetydig* en Stilling dertil end de *protestantiske Statskirker* indtog, saa er det dog aabenbar *Christendommen*, vor *oplyste* Verden maa takke for alle sine *almindelige* Begreber om Menneske-Livet i det *hele*, med fremskridende *Oplysning* og endelig *Forklaring*, skiøndt den *vanthro* Verden, sært, men dog begribeligt nok, ikke blot praler *deraf* som sin *egen* Opfindelse, men indbilder sig netop *dermed* seierrig at kunne bestride og overvinde Christendommen, ikke blot som en "*Sect*" med *indskrænkede* Begreber, men som et *Mørkets* Foster. Den *christelige Frimenighed* vil altid være som "*Staden paa Bjerget*", der ikke kan skjules, og som "*Huset paa Klippen*" med hele *Helvede* imod sig, og *Frimenigheden i Oplysnings-Tiden* maa da nødvendig oplyse hele *Synskredsen* lige til Menneske-Aandens og Menneske-Livets yderste Grændser, og stræbe *aandelig* at beherske den, for paa *Himlens* Vegne at gjøre sig *Jorden* underdanig. Naar vi derfor ved aabenlys Udgang af Babel, paatager os, med *Herren* og *Aanden*, at 170fremdrage og, vil Gud, fuldende den *gamle Frimenigheds* og "*det ny Menneskes*" Levnetsløb, da maae vi vide, at dertil hører en i alle Retninger (undtagen den *falske*) fremskridende Oplysning, og skiøndt vi derved med Rette især gjør Regning paa *overordenlig* Bistand af *Sandheds-Aanden*, som er vor *christelige Folke-Aand* og som "*randsager alle Ting, ogsaa Guds Dybheder*", saa har *Sandheds-Aanden* dog nu endelig faaet os lært, at ligesom den *aandelige* Skriftklogskab *forudsætter* en foreløbig *Bog-Kundskab*, saa ledes *forudsætter* al *aandelig* Klogskab og Vidskab en foreløbig *Kundskab*, der meer eller mindre skoleret maa vindes og drøvtygges. *Moses* havde saaledes ikke kunnet forstaae *Vorherre*, hvis han ikke havde været oplært i "*Ægypternes Viisdom*", og *Vorherre* kunde ikke efter Opstandelsen have *forklaret Skrifterne* for sine *Apostler*, dersom de ikke forud under hans Veiledning havde lært at *kiende Skrifterne*. Da nu ogsaa vor *Hellige Skrift*, deels som *Efterretning* og deels som *Spaadom* følger *Menneske-Livet* fra *Verdens Skabelse* til *Verdens Ende*, saa følger det af sig selv, at ligesom enhver menneskelig Evne og Kundskab maa bidrage sit til at oplyse *Skriften*, saaledes vil *alle* menneskelige Evner og Kundskaber udkræves til *Skriftens* fyldestgjørende *Forklaring*, hvorfor jo ogsaa de protestantiske *Høiskoler* stiledede paa at dyrke alle muelige saakaldte Videnskaber eller Kundskabs-Fag og Vidskabs-Dele; men en *altomfattende* Videnskabelighed, der skal bæres af en *Bogs Guddommelighed*, er *aandelig* dødfødt, og maa, som vi har seet, naar den 171drives med Flid, føre jo længere, jo mere bort fra den guddommelige Bog, og støde den troende Menighed fra sig, saa at naar en *christelig Frimenighed* i dette Øieblik skal sætte sig i et frit Forhold til *Videnskabeligheden*, da vil den føle sig fristet til at opgive den, ikke blot som unødvendig til Salighed, men som meget farlig for den *sande Aandelighed* og *levende Christendom*. Da vi nu som *Danskere* kun har en meget indskrænket videnskabelig Drift, og en afgjort Sky for strængt Hovedbrud, og da vi maae træde ud med den *christelige* Oplysning, at det er ikke de *Lærde* og *Kloge*, men de *Umyndige*, der helst lade sig oplyse og snarest blive oplyste af *Herren* og *Aanden*, og endelig at *Skriften* og de *Skriftkloge* ligesaa lidt kan forsvare *Herren* og *Menigheden*, som de kan overvælde dem, saa er der intet Skiær, som den *Danske Frimenighed* for Øieblikket snarere kunde strande paa end *Høiskole-Sagen*, og det er ikke mindst derfor, jeg ønsker den Pusterum; men kunde dette ikke opnaaes paa taalelige Vilkaar, saa vi maatte seile den høie Sø, da vilde "*Aanden sikkert komme vor Skrøbelighed til Hjelp*", og oplyse os baade om Grunden, hvorfor den *christelige Lærestand* i sin *Heelhed* maa være Oplysningens og Vidskabens Banner-Fører til Verdens Ende, og om Maaden, hvorpaa det kan skee, ikke blot uden Skade, men til stor Vinding for Herrens Menighed.

Christi Tro kunde nemlig ikke være *Sandheds-Troen* om det grundvirkelige Forhold mellem *Sandhed* og *Løgn*, *Lys* og *Mørke*, *Liv* og *Død*, eller mellem Gud og Verden, Gud og Men172neske, Aand og Kiød og Tid og Evighed, dersom ikke *Troens Aand*, som *Sandheds-Aanden*, i Tidens Løb udviklede og klarede den menneskelige Oplysning om alle disse Grund-Forhold, og *Christi Menighed* kunde ligesaa lidt være det *aandelig* gienfødte og fornyede *Menneske-Folk*, hvis den ikke, som det sømmer sig *Lysets* og *Dagens* Børn,

af al Magt bekæmpede og klarlig overvandt det *aandelige Mørke* med *aandelige Vaaben*, og nærmede sig med Kæmpeskridt den for Mennesket størst muelige Klarhed. Den *Christelige Oplysning* har derfor først naaet sit timelige Maal, naar Herrens *Frimenighed* har vundet samme Klarhed som aabenbarede sig i "*Menneske-Sønnen*" Vorherre *Jesus Christus*, og med det samme har, ogsaa efter *Skriften*, den *christelige Lærestand* naaet sit Maal, som er *Eenheden* af Guds Søns *Tro* og *Erkiendelse*, der kun er muelig, naar *Menigheds-Livet* har naaet sin fuldvoxne Mands-Alder. Ligesom nemlig den *Christelige Oplysning* gaar ud fra den *Forudsætning*, at baade hele Skabningen og hele Tiden har sit *Udspring* af det eviglevende "*Guds-Ord*", som var hos Gud og var Gud, og er Menneskets Livs-Lys, saaledes udspringer jo hele den *christelige Oplysning*, saavel som det *christelige Liv* og *Levnets-Løb*, af den *aandelige Kiendsgjerning*, at "*Guds-Ordet*" i Tidens Fylde blev "*Kiød*" for at vinde sig en *troende Menighed*, der i *hjerteligt* Fællesskab med ham, ikke blot faaer Aand af hans Aand, men ogsaa *Kiød* af hans *Kiød*, og det maa da være den *Christelige Oplysnings Maal* at vise, hvordan alt *Time*¹⁷³ *lygt* klarlig har sin oprindelige *Sammenhæng* i *Guds-Ordet* fra *Evighed*, og hvordan det under *Tidsløbet* er *samlet* i *Christus Jesus* og lever og rører sig i hans *Menighed** Joh. 1. Ephs. 4. Coloss. 1.

Uagtet derfor *Frimenighedens* Skriftkloge og Boglærde aldrig maa lægge deres Lærdom og Klogskab til *Grund* for *Fælles-Troen*, eller indbilde sig, at den *dermed* lader sig forsvare, og uagtet de umulig, som den tydsk-protestantiske Theologi, kan ansee *Stridbarheden* (Polemiken) for en Hovedsag hos dem, der udsendes med *Fredens Evangelium*, saa er det dog umuligt, at de "*Vise og Skriftkloge*", som Herren med *Aanden* sender sin *Menighed*, kan med *Kraft* stræbe at udbrede sand *aandelig Oplysning* paa *hele Jorden*, uden at de hvert *Øieblik* maa rage i *Strid* med de *Verdsligvise* og *Skriftkloge*, ligesom Herren selv ragede i *Strid* med sine *Kiøds-Dages* *Pharisæer* og *Saducæer*; thi man kan umulig ære *Sandheden* uden at beskæmme *Løgnen*, og *Christi Menighed* maa derfor altid staae i *Verden*, som den "*Fredsommelige*" der dog ikke kan oplade *Munden* til at bekiende sin *Tro* paa det store *Fredens Evangelium*, uden at *Verden* farer i *Harnisk*. Det maa derfor staae *Frimenighedens* *Vise* og *Skriftkloge* frit for, paa eget *Ansvar* for *Aanden*, hvis frivillige *Redskaber* de i alle *Maader* skal være, at *strides* med *Mund* og *Pen*, saameget de vil, med *Troens* boglærde *Modstandere*, medens det maa blive deres egen *Sag*, om de yppe *Kiv* med andet end med "at saae ¹⁷⁴*Lys* for de *Oprigtige* af *Hjertet*" og de maae ikke krympe sig ved derfor *aandelig* at hudflettes i *Verdens lærde Skoler*, ligesom Herren selv og hans *Apostler*.

Ligesom det derfor ved den *Lutherske* *Reformation* blev aabenbart, at *Paven*, ved at stoppe *Munden* paa sine *Modstandere* med den *verdslige Arm*, og *Pave-Præsterne*, ved at forsømme og ringeagte *Skriftklogskaben*, indhyllede baade sig selv, *Menigheden* og *Troen* i *Gravens Mørke*, hvad saavel *Sandheds-Aanden* som *Skriften* kalder *Løgn*s og *Ondskabs* klare *Kiendemærke*, saaledes gjorde aabenbar vore selvgjorte *Pave-Konger* eller *Fyrst-Biskopper* *Troen* og *Menigheden* saavidt mueligt *aandløse* og dermed *aandelig værgeløse*, ved at undertrykke den *aandelige* *Kamp* og den *videnskabelige Frihed*, som i denne *Verden* staaer og falder med *hinanden*.

Naar derfor *Menigheden* nu, enten allevegne eller paa et givet *Sted*, maa trække sig ud af al statskirkelig *Forbindelse*, for ei "at drage i *Aag* med de *Vantroer*", da vil *Sandheds-Aanden* dog baade opelske den *skriftkloge* *Lærere* og drive sine villige *Redskaber* til, efter *Evne* og *Leilighed*, med al *Flid* at fremme og udbrede grundig og almindelig *Oplysning* om alt *Aandeligt* og *Menneskeligt*, skjøndt det umulig kan skee uden *skarp* og *farlig* *Strid* med denne *Verdens* *Vise*, *Boglærde* og *Skriftkloge*.

Dette er heller ikke blot *nødvendigt* for *Sandheds-Aandens* og den *guddommelige* *Sandheds*, men ligesaameget for den *troende Menigheds* egen ¹⁷⁵*Skyld*, thi vi nærme os den *sidste* *Strid*, da *Fienden* ikke længer vil spille *Tid* og *Flid* paa den *Umuelighed* at aftrætte os enten vor *egen* hellige *Skrift* eller vor *egen* *Histories* (vor *egen* *Levnets-Beskrivelses*) mageløse *Vidnesbyrd* om vor *christne* *Troes* *apostoliske* *Ægthed*, men vil *trods* alle *Vidnesbyrd*, og ligesaa dumdristig som *Nero* eller *Julian*, angribe *Vorherres* *Jesu Christi* og *Menigheds-Troens* *Sandhed*, og rase derimod med al muelig *Spidsfindighed* og med alt hvad *Verdens-Aanden* kalder "*Ild* og *Sværd*", og jo mere vi nærmer os dette *vort* *Ragnaroke*, hvori *Troens* *Ild-Prøve* skal være saameget *skarper* end *Guldets* som den er *ædlere*, des klarere bliver det vist nok paa den ene *Side*, at Herrens *eg* *guddommelige* *Munds-Ord* til *Menigheden* er den eneste *Grund*, der gjør *Troen* *klippefast*, men des klarere bliver det ogsaa paa den anden *Side*, at *Menigheds-Livet*, for seierrigt at gienngaae den store *Prøvelse*, maa være saa *fuldvoxent*, som det kun ved *Hjelp* af den størst muelige *Oplysning* kan blive; thi, som skrevet staaer, selv de *Udvalgte* skulde *forføres*, om det var *mueligt*, og vi kan alle forstaae, at der hører klart *Lys* til at opdage selv det snildeste *Blændværk* og *trods* det mest *glimrende* *Skin*. Jo mere *antichristelig* derfor den i *Verden* herskende *Oplysning* og *Videnskabelighed* er, og jo dristigere den erklærer den *historiske* *Christendom*, med alle dens *aandelige* *Forudsætninger* om den *levende* *Gud* og *Hans* *Styrelse*, for det *yderste* *Mørke*, der ikke kan eller skal *randsages* med *Lyset*, men fordrives og ¹⁷⁶ *jages* deraf, des flittigere maa den *Christne* *Menigheds* *skriftkloge* *Lærere* *randsage* *Skrifterne* med det *Lys*, som Herren selv har sat i *Stage*, og des *ivrigere* maa de lade deres *Lys* af Herrens *Lys* skinne i *Verden*, saa alle de, som er af *Sandhed*, maae bøie *Knæ* i *Jesu Christi* *Navn* og alle *Tunger* bekiende ham som Herren til *Gud-Faders* *Ære*. Dette kan imidlertid ikke skee uden under stadig *Kamp* med alle de *Vildfarelser* og *Fordomme*, der udgive sig for *Oplysning*, og frister selv i *Menigheden* de *Ubefæstede*, og skjøndt *Herrens* *Skriftkloge*, ligesom han selv, skal gjøre deres *Oplysnings-Kamp* saa *sagtmodig* og *upersonlig* som mueligt, saa veed vi af *Evangelierne*, at *Trætterne* med "*Pharisæer* og *Skriftkloge*" vil være uundgaaelige, saa ogsaa i

denne Henseende maa Lærerne have frie Hænder, ligesom i det hele Forholdet mellem *Lærerne* og *Menigheden* maa være ligesaa frit paa begge Sider, som Forholdet var mellem Herren og hans første Disciple, kun med den Forskiel, som *Fælles-Troen* kræver.

Dette er Sammenhængen i min Tankegang om *Klippekirken* og *Friskolen*, der forholde sig til hinanden, som den *uforanderlige Sandheds-Tro* til den uophørlig *fremskridende Livs-Oplysning*, en Tanke-Gang, der nødvendig maa falde dem bagvendt, som tvertimod tænker, at *Troen* er og maa være den *foranderligste* Ting under Solen, og at derimod *Oplysningen* er et stillestaaende *klart Skin* over et bundløst Mørke, som maa være eens fra Verdens Begyndelse til Verdens Ende. Denne Uforligelighed om hvad man kalder *177aandelige Bygninger* udspringer nu igjen af Grund-Uenigheden om *Aand* og *Ord* og *aandelig Sandhed*, som derfor er det eneste, jeg endnu finder det Umagen værdt *videnskabelig* at trættes om, da enhver *anden* Trætte om *aandelige* Ting, hvorunder man gaaer ud fra stik *modsatte Forudsætninger*, maa blive grændseløs forvirret og aldeles ufrugtbart.

Vist nok synes det ogsaa at være spildt Umage at trættes om *Aand* og *Ord* og et virkeligt *Aande-Liv* med dem, der, ligesom de gamle Saducæer *fornægter* baade "*Aand* og *Engel* og *Dødes Opstandelse*", og det gjør jo næsten alle de Verdslig-Vise nuomstunder, hvis Vantroes-Bekiendelse er den, at der er ingen sig selv bevidst *Sandheds-Aand*, og at, om der end var en Saadan, saa er der dog hos os **intet** *Sandheds-Ord*, hvori en saadan *Aand* kunde *levende udtrykke sig*, og endelig, at om end saa var, og der virkelig skabdes et *Liv*, som var *aandelig Sandhed*, saa vilde det dog for Mennesket være aldeles *ukiendeligt*, da *aandelig Sandhed* hos os ingen utvivlsomme *Kiendemærker* har, og bag denne *trefoldige Fornægtelse* af *aandelig Sandhed* agter vore Verdslig-Vise sig ikke blot for uangribelige med *aandelige Vaaben*, men ogsaa stærke nok til med uomstødelige Fornuft-Grunde at afbevise *Guds-Ordet*, ligesaavel i Herrens Mund, som i alle *Røster* fra Himmelen og i alle *Aabenbaringer*.

Dette er imidlertid en grov Feiltagelse hos de *Selvkloge*, som vi godt tør haabe, med Tiden og ved Hjælp af *Menigheds-Livet*, at overbevise den oplyste Verden om, thi saalænge man *selv vil tale* med om, hvad der er eller ikke er *aandelig Sandhed*, da maa man endelig vogte sig for enten at *benægte aandelig Sandheds* Tilværelse eller *Mueligheden* af dens Erkiendelse, eller Tilværelsen af en *aandelig Bevidsthed*, da man ellers ved klar *Selvmodsigelse* gjør sig selv til en ynkelig Vrævler, hvis hule, tomme *Ord* den næste Slægts Ungdom kun vil bruge til at spille *aandelig Fierbold* med. Den klare *Selv-Modsigelse* i Talen om *aandelige* Ting, som den "*Kiødets Sands*", der endnu for det meste beklæder *Dommer-Sædet*, slet ikke ændser: den klare *Selv-Modsigelse*, der er som de gamle Guders *Meen-Eed* ved Styx, den skyer derimod al *aandelig Forstand*, enhver baade reen og ureen *Aand*, ja, *Fanden selv*, som et *aandeligt Selv-Mord*.

Da nu Tiden ogsaa daglig klarere vil oplyse Vedkommende om, at de med al deres *Aands-Fornægtelse*, *Ord-Foragt* og det *Umælendes Forgudelse* kun skille sig selv, men ingenlunde os ved *Aanden* og *Ordet* med Kraft og Liv og Lys, saa anseer jeg det ingenlunde for umueligt, at jeg selv, saa gammel som jeg er, kunde opleve den Dag, da vore arrigste Modstandere indrømme, baade at der *naturligviis* maa være en sig selv bevidst *Sandheds-Aand*, og følgelig ogsaa et *Sandheds-Ord*, som har *aandeligt Liv*, er *Aand* og *Liv*, men paastaaer kun, at den *Sandheds-Aand* har jeg og mine Med-Christne endnu mindre end de, og at *det Sandheds-Ord* er snarere ethvert andet end det, som vi kalde *Guds-Ordet* af *Herrens egen 179Mund* til *Menigheden*, og at derfor maa det christelige *Menigheds-Liv*, hvor *aandeligt* det end kan synes, i grunden være *falsk*.

Dette minder vist nok om, hvorlidt vi tør vente ved den seierrigste *videnskabelige* Kamp at afvæbne Modstanderne eller skaffe *Menigheden* anden *aandelig Fred*, end den, som overgaaer al vor *Forstand* og forener baade *Hjertes* og *Tanker* i *Troen*, men det skal tillige vise, at *Menigheden* trænger høilig til alt det Lys, vi kan udbrede over *Aandens nærværende Verden*, som *Menighedens Skriftkloge* sædvanlig har forsømt over den *Fraværende*, som vi dog umuelig kan kiende uden *forsaavidt* den aabenbarer og speiler sig i det *Nærværende*. Dette er da ogsaa Grunden, hvorfor jeg saa ivrig har stræbt at oplyse Forholdet mellem det *christelige Menneske-Liv* og det *menneskelige Folke-Liv*, thi skøndt jeg umuelig kunde forudsee, at nogen andre end *Tyrker* vilde derfor gjøre mig til *Hedning*, saa vidste jeg dog godt, at alle de *Skinhellige* vilde korse sig over min *Verdslighed*, uden at jeg turde vente, at Verden derved skulde blive blidere stemt mod det christelige *Menigheds-Liv*, som, hvad det end ellers er, dog aabenbar *ikke* er et *Liv af denne Verden*.

Ligesom nemlig den *Christne Menighed*, for nu og herefter at hvile trygt i *Troen* paa den *Helligaand* og paa *Guds-Ordet* af *Herrens egen Mund*, trænger høit til at oplyses om *Menneske-Aanden* og *Menneske-Ordet* i deres Kraft og Virksomhed, saaledes trænger den ogsaa for sit *christelige Menneske-Livs* Skyld høilig til at oplyses om det *menneskelige Folkeliv*, dets Vilkaar og Øiemed, da det aabenbar er et *Folke-Liv* i en høiere Orden, den christne *Menighed*, som det *aandelige Guds-Folk* med *Guds Aand*, skal fuldføre til Vorherres *Jesu Christi Dag*, og *Menigheds-Livet* desuden ved *Modersmaalene* er sat i levende Vexel-Virkning med alle de *Folks Menneske-Liv*, som *Christi Evangelium* aandelig giæster og laaner Herberg hos.

At *Oplysnings-Værket* netop i denne Henseende ikke blot har fundet saamegen Modstand, men ogsaa mødt saamegen Miskiendelse, er for Resten ganske hvad man *kalder* tilfældigt, fordi det begyndtes i det lille *Danmark*, og maa hos os, netop efter den *Menneske-Livets Grundlov*, der skal oplyses, gaae ud fra den

Danske Tankegang og de Danske Tilstande og bevæge sig i Danskernes Modersmaal; thi tænker jeg mig den christelige Folke-Oplysnings Vugge flyttet til England eller blot til Norge, hvor man hverken tvivler om Folke-Aandens Virkelighed, eller blues ved sit eget Tungemaal, eller frygter hos sig selv for Friheden, eller tvivler om sin Duelighed til Stovværk, da seer jeg den i Aanden hilset med Folkets Jubelsang, som om den gienfødte Kong Arthur eller Olav Tryggesøn derfra smilte dem imøde, og saasart der udenlands begynder at gaae levende Ord af den Danske Oplysning til alle Folks Glæde, som sætte Priis paa Frihed, som elske Fred og som inderlig attraae voxende Klarhed over hele det underfulde Menneske-Liv, da vil man endnu faae det at høre, og slet ikke kunne begribe 181hvad der hos os forblindede Øinene for et Lys over Livet, som, hvad man end vilde bruge det til, maatte, som Morgenrøden og Vaarsolen, være alle uden usle Tyve og Røvere kiærkomment.

Jeg skal da saameget mindre dvæle længere end nødvendig herved, som Alt hvad der i det Nittende Aarhundrede stiler paa at oplyse Folke-Aand og Folkelighed, Folke-Ret, Folke-Frihed og Folke-Tunger i deres levende Bevægelse og Virksomhed, fra Udførelsen af Ægypten til Hjemførelsen fra Ørken, kan være vis paa at seire endnu langt mere afgjørende end Garibaldi, som jo kun er blevet Aarhundredets første Helt, fordi han kækt reiste Folkelighedens Banner!

Jeg forudsætter derfor ganske sikkert, at ikke blot i Engeland og vort Høinorden, men ogsaa i Tydskland og Grækenland og de Romanske Lande, vil man hylde den Betragtning af Aand og Ord og Modersmaal, Mund og Pen, og i det hele af Folkelighedens fri Forhold til Bog-Lærdom og alt Aandeligt, saaledes som den hos os er udsprunget af Troen paa det levende Guds-Ord og Trangen til det christelige Menigheds-Liv; men hvad jeg ønskede at indprænte alle Menighedens Lærere langt dybere end det kan skee med nogen Pen, eller med noget andet end "den levende Guds-Aand", som skriver alle christelige Himmelbreve paa Hjertets Kiødtavler, det er, at det store Omsving i Skolen, hvorved Aand og Ord og Modersmaal fordrive Pennen, de døde Sprog og alt Dødbideriet fra Lære-Stolene, vil hverken gjøre Verden christelig eller gjøre dens Lærde og 182Vise mildere mod den Christne Tro og Menighed, men at Troens, Tungens og Pennens Frihed vil gjøre Spotten langt kaadere og bittere, og Angrebene langt mere glubende og hensynsløse, end de har været siden de gamle romerske, græske og ebraiske Haarkløveres (Sophisters) Dage. Langt fra da at kunne understøtte Troen eller forsvare Menigheden med deres ægte menneskelige Oplysning og Videnskabelighed, vil Menighedens ypperste Lærere da ret egenlig "hades af alle Folk", for det gode Navns Skyld, ligesom den skriftkloge og videnskabelige Paulus blev den mest forhadte blandt alle Apostlerne, og var aldrig værre stædt end mellem de Verdslig-Vise i Athenen, som bedst kunde skattet hans Vid og Veltalenhed.

Da vil nemlig Feide-Brevene udelukkende stiles netop til de bedst Oplyste, og selv de sømmeligste vil omtrent lyde saaledes: "I har længe havt meget travlt med at bevise, at eders Troes-Bekiendelse er ægte apostolisk, at de saakaldte Indstiftelses-Ord ved eders Daab og Nadver skal være udtalt af den Jesu Christi egen Mund, som blev korsfæstet under Pontius Pilatus, og at alt dette stemmer ypperlig overeens med den hellige Skrift, som eders egne Formænd og Stalbrødre har skrevet; men I har ikke lagt Mærke til, at alt Saadant kun gjaldt noget i den aandelige Trældoms-Tid, da det var halsløs Gierning at tvivle om Christi Guddom eller om eders hellige Skrifts guddommelige Ind blæsning, og da selv de Klogeste satte en forfængelig Ære i at kaldes "Christne". Nu derimod i Aands-Frihedens Dage, nu, da i det mindste 183alle dybere Tænkere har lært at foragte tomme Titler og alt Skinværk, nu lade vi naturligviis alt Sligt staae ved sit Værd, med den Bemærkning, at ligesaa lidt som Islamismen er sandere, fordi den er Mahomedes ægte Lærdom og stemmer overeens med Alkoranen, ligesaa lidt bliver Christendommen sandere, naar den er Christi ægte Lærdom og stemmer overeens med Bibelen.

Vi veed ogsaa nok, I pukker paa, at Troen er en fri Sag, ikke alene borgerlig, men ogsaa aandelig talt, forsaavidt den ikke klart modsiger sig selv eller den klare Sandhed, og at det ikke skal kunne bevises om den Tro, som I, med hele Menigheden, ved Daaben bekiende, og da Troen er en Hjertesag og soleklare Beviser om aandelige Ting er vanskelige at føre og at fatte, saa lader vi ogsaa gjerne Kvinder og Børn og hele de Troendes meer eller mindre umyndige Skare nyde godt deraf, saa vi vil ligesaa lidt have dem aandelig som verdslig forfulgte; men I, som tager Deel i Tidens voxende Oplysning, og roser eder af at være klogere paa guddommelige og menneskelige Ting end alle vi andre, I skal aandelig forfølges til det Yderste, thi til eder siger vi med Rette, hvad jo jeres egen Mester sagde til de Skriftkloge, som troede paa ham: var I blinde, da havde I ikke Synd, men nu siger I: vi seer, deri ligger eders Synd. Det er listigt nok af jer, at I skyder jer ind under Menighedens ordknappe og ei saa lidt dunkle Troes-Bekiendelse, og erklærer høitidelig, at alt hvad I dog præker Menigheden Ørene fulde med, er ingen Troes-Artikler, men kun Aandens 184Indskydelser, som han selv maa svare til; men I skal ligefuldt aandelig nødes til at svare baade for Aanden og hans skrøbelige Redskaber, og kan I det ikke, da staae til Skamme som vilde Sværmere eller tamme Hyklere, der vil indbilde alle Folk under Himmelen, at de og deres Aander har alle faret vild af Moders Liv og er idel "Forfængelighed", men at en sammenløbet Flok af allehaande Folk, Stammer og Tungemaal, der, som fortvivlede Romere i Aandens Verden, bygde en evig men usynlig Stad paa de syv Menigheders ligesaa usynlige Høie, de er Folkenes Folk, ligesom deres usynlige Herre er Kongernes Konge, de er det aandelige Guds-Folk, som er ene om det aandelige Guds-Rige, smækfuldt af en Retfærdighed, Fred og Glæde, hvoraf alle de virkelige Menneske-Folks er kun Uglebilleder eller i det høieste Skygger, og at alt det grunder sig paa og udspringer levende af et Par hemmelighedsfulde Ord ved Daaben og Nadveren, der, som et guddommeligt Fugle-Æg med Aandernes Aand, skal overgaae Billed-Sproget paa alle Folks Modersmaal saa

høit, som *Himlen* er over *Jorden*. See, det er, hvad I skal forsvare, og naar I saa har anspændt jer allermost, saa blæser vi alle jeres stadselige Luft-Kasteller med Regnbu-Farver og alle jeres *overaandelige* Lære-Bygninger omkuld som *Korthuse*, med eet *Aandepust*, ja, med een tør Bemærkning, som I ikke kan modsige, med den *Bemærkning*, at al den *Oplysning* og *Videnskabelighed*, hvormed I brammer og stræber at skjule Tomheden, den har I skrabet sammen paa alle *Hedningers Tungemaal*, med 185de Kræfter, I fandt og laande, ligesom *Israels Børn laande* Guldkar og Sølvkar af *Ægypterne*, men betragtede og behandlede dem, efter *Tyve-Retten*, som Guds og deres Eget."

Hvor frygteligt end dette Stævnemaal klinger, saa *Dr. Rudelbachs* er Havresuppe mod det, saa troer jeg naturligviis, det allerede nu lod sig godt besvare, naar man kunde faae Modstanderne til at forstaae det, og jeg er sikker nok paa, at i sin Tid vil det blive langt bedre besvaret end nogen af os forstaaer, men det kan og skal dog advare os for nogensinde mere at ville værne om Troen og Menigheden enten med nogensomhelst *Bogstav-Skrift*, med vor *Dogmatik* eller med vor Kundskab og Vidskab i det hele, fordi der er *ingen Kraft* i dem mod "*Djævelens snedige Anløb*", og det dog igrunnen kun er dem, der maae kaldes *farlige* for Troen og Menigheden. Ligesom nemlig Herren i *Troes-Bekiendelsen* kun har lagt sit levende Munds-Ord til Grund for vor Tro, saaledes har han ved *Forsagelsen* kun sat os i *fiendlig* Stilling til *Djævelen*, som *Løgnens*, *Mørkets* og *Dødens Aand*, og vi har derfor til alle Tider den *samme aandelige Fiende* under afvejlende Skikkelser, indtil han tilsidst *selv* kommer til *Verden* i Menneske-Hamm som den store *Anti-Christ*, og gjør det klart, at *Ingen uden Christus* selv kan forsvare sit Ord, sin Tro og sin Menighed mod det aandelige *Ondskab* i Himmels-Rummet. Dette veed vi alle, er forudsagt af den *Mund*, som ei kan lyve, og naar det var nærvædet at glemmes, bragt i Erindring af den *Aand*, som ransager alt, og vi 186kan nu forudsee vel ikke *Aarstallet* men dog den *aandelige Aarstid* og det Klarhedens Tidsrum, da det vil skee.

Naar nemlig paa den ene Side det fornyede *christelige Menigheds-Liv* ei lader nogen Tvivl tilbage om, at de *Christne* er et mageløst *aandeligt Folk*, og paa den anden Side *Menneske-Livet* og *Menneske-Slægtens Levnetsløb* er blevet saa klart oplyste, at det ei uden klar *Selv-Modsigelse* kan nægtes, at et *hidtil almægtigt Forsyn* har vidunderlig baade forberedt, opholdt og udviklet dette aandelige *Christen-Folk*, da bliver der for vor *aandelige* Fiende, som veed, at han ved klar *Selv-Modsigelse* tilintetgjorde sin Virksomhed, kun det tilbage, at *trods* den *aandelige*, *hi storiske Sandhed* med den *kroplige* saakaldte *sunde* og *naturlige* Virkelighed, og det lader sig vove, naar man dumdrstig i hele *Aandens Verden* kalder *Sandhed Løgn* og *Løgn Sandhed*, *Lys*et *Mørke* og *Mørket Lys*, *Livet Død* og *Døden Liv*.

En tydelig Forestilling herom kan vi faae ved at betragte Vorherre *Jesus Christus* "den aandelige *Sandhed*, det aandelige *Liv* og det aandelige *Lys* i egen Person" ligeoverfor *Pharisæerne*, der siger: "han driver *Djævl*e ud ved *Beelzebub*, *Djævl*enes Øverste, hvad Herren derfor kalder *Bespottelse* af *Sandheds-Aanden*, som ikke forlades, og naar vi har opladte Øine for den store *aandelige Strid*, der bestandig er ført paa Jorden mellem *Sandhed* og *Løgn*, *Lys* og *Mørke*, *Liv* og *Død*, men har først ved *Christendommens* Indtrædelse 187i *Verden* faaet en tydelig Skikkelse, da seer vi let, at den *christelige Ragnarok-Kamp* nærmer sig med stærke Skridt, da *Verdens-Aanden* oprører alle *Verdens-Kræfterne* mod den *Aand*, der har aabenbaret sig gennem *Menneske-Slægtens Levnetsløb*, og med *Guddoms-Kraft* i det *christelige Menigheds-Liv*. Ved det *Nittende* Aarhundredes Begyndelse syntes denne *Kamp* ikke blot begyndt, men hardtad endt med den *Christne Troes* og *Menigheds Udryddelse*, men denne *Kamp* førdes saa *aandløst* fra begge Sider, at det aabenbar i aandelig Forstand kun var en *Skygge-Fægtning*, der slet ikke levende udtrykte hvad den kun skyggeviis betegnede. Man raabde sig vel i den fiendtlige Leir hæs paa "*Verdens-Aanden*" som den eneste *sande Gud*, og gav sig Mine af at kunne føre baade *Sol* og *Maane* og *Stjerner*, med de fire *Elementer*: *Luft* og *Ild*, *Jord* og *Vand*, i *Strid* med *Christus*, *Gud* og *Mand*, *hans Fader* og *hans Aand*, men hverken *troede* man selv paa den *Verdens-Aand*, man vilde fremmane, ei heller *troede* man at have andet imod sig end *Jesuiterne*, *Paven* og *Bibelen*, saa da *Herrens Aand* igjen kom over os med *Troens levende Ord*, da smilde vi med Rette ad alle de saakaldte *aandelige Vaaben*, der enten kun stod paa *Papiret* eller kløvede dog kun *Luften* under *Seiersskrig* af alle *Vinde*.

Vist nok var der en *Natur-Philosophi*, som spaede om en virkelig *Strid* mellem *Naturen*, og *Historiens Aand*, hvori alle *sorte* og *hvide* *Konster* traadte i *Kraft* og paa en *ubegribelig* Maade frembragde *Umueligheder*, men *Pro188pheterne* *troede* aabenbar ikke engang selv paa deres *Spaadomme*, og kunde da umuelig omvende denne *Verdens Børn* til deres *Fædres Hexeri* og *Trolldom*, der, i deres *Øine* ligesaavel grundede sig paa grov *Overtro*, som *Vandringen* gennem det *Røde Hav* og alle *Vorherres Tegn* og *underlige Gierninger*.

I Aarhundredets Løb raades der imidlertid *Bod* paa den *grændseløse Vantro*, hvorved den dannede (civiliserede) *Verden* i barnagtig *Selvraadighed* og tosset *Selvklogskab* saalænge har afbrudt al levende *Forbindelse* med *Verdens-Aanden*, altsaa med sin *egen Aand*, og gjør sig derved selv til en *Kiød-Klump*, en *Jord-Klump* og en *Luft-Strøm* med *Ilt* og *Brint*, hvis *Tankegang* saavel som *Verdensløb* kun sættes i haandværksmæssig (mekanisk) *Bevægelse* af hvad der hverken *tænker* eller er til i *sig selv*. Det *Lys*, som *Sandheds-Aanden*, ikke blot med *Ord* og *Skrift*, men med det *christelige Menigheds-Liv* i det hele udbreder over *Menneske-Livet* i alle dets *Forhold*, adspreder nemlig med *Nødvendighed* det *ægyptiske Mørke*, der, trods alle *Gas-Lygter* og *Blus*, ruger over denne *Verdens grove aandløse*, *selvmodsigende* *Selv-Betragtning* og *Selv-Forgudelse*, og *Verdens lyse Hoveder* vil da snart komme til saamegen *aandelig Forstand*, at de ikke,

ved at *udlede* al deres *Forstand* af *Uforstand*, selv erklærer den for en grov *Misforstand*, og i det hele angre og fortryde deres Fædres aabenbare Oprør mod de *uforanderlige Natur-Love* i *Aandens* og *Ordets Verden*, som *Tanke-Lovene* unægtelig er, da det slet 189ikke gaaer an at *benægte* det *Virksommes Virkelighed*, eller at aftrætte *Grund-Aarsagen* hvad man tillægger *Efter-Virkningen*, eller at tilskrive hvad man selv kalder *Løgn* større *Kraft* end hvad man selv kalder *Sandhed*.

Før dette er skedt, kan naturligviis *Anti-Christen* slet ikke spille sin Rolle paa Jorden, thi han vil og maa jo virkelig, som skrevet staaer, *troes paa*, som den eneste sande *Gud*, og bruge alle muelige sorte *Konster* til *Øien-Forblindelse*, saa han synes at have alle Verdens-Kræfterne til sin Tjeneste, og synes kun at have taalmodig oppebiet *Tidens Fylde*, førend han aabenlyst traadte i Skrankerne mod den korsfæstede, igjen opstandne *Jesus Christus*, mod *hans Fader* og *hans Aand*, hvis *Tilværelse* og vidunderlige *Virksomhed* i de forbigangne *Tiders Mørke*, *Anti-Christen ingenlunde* benægter, men *bespotter*, som det aandelige Ondskab i Himmel-Rummet, han endelig har faaet Bugt med, og hvis Ihukommelse han nu ogsaa vil udrydde paa Jorden, for der, som *Verdens* virkelige *Frelser*, at oprette sit evige *Verdens-Rige*, som Himlene og Himlenes Himle skal lovsynge.

Her seer man let, at al *menneskelig* Kundskab og Vidskab, hvor aandelige de saa end er, har i den aabne Feide mellem *Himlen* og *Helvede*, mellem den *usynlige* Sandhed og den *skinbarlige* Fanden, kun lidt at betyde, men at det seer saa sort ud paa de *Christnes* Side, at det, som skrevet staaer, kun gjælder om "de Helliges *Bestandighed* 190i *Troen*", og da navnlig i *Troen* paa det faste Spaadoms-Ord af Herrens egen Mund om hans herlige *Tilkommelse*, som vi alle bekiende, men som Fienden trodsig benægter og bespotter: *Troen* paa det *Spaadoms-Ord*, at *Herren* i sin Tid kommer *øiensynlig* igjen at dømme Levende og Døde, og, som skrevet staaer, "henveire den *Lovløse* med sin Munds Aande." Den gamle Slange vil nemlig ikke sige som *Paven*, at der er "to Sværd" det *aandelige* og det *verdslige*, hver i sin Haand, men han siger hvad *sandt* er, at hos *Gud* sidder Sværdet i *Munden* og er paa een Gang baade *aandeligt* og *verdsligt*, saa han *lyver* kun ved at prale af, at *hans* Mund er *Guds* Mund, og den *Løgn* kan kun giendrives af den sande *Guds* Mund, som med sin *Doms Ord* tilstopper alle *Løgnens* Munde.

Da alle Spaadoms-Ord og da især Spaadommen om det i Verdens Øine Urimeligste og Utroligste, synes aldeles værgeløse mod den vittige og bidende Spot, som her er godt Kjøb, saa kunde jeg fristes til at undlade Fremsynet mod *Anti-Christens* eller *Gud-Nidingens* mørke Dage, men da *Sandheds-Troen* paa det *Tilkommende* dog ligesaalidt er værgeløs, som *Sandheds-Troen* paa det *Forbigangne* eller paa det *Nærværende*, og da desuden hele *Christi Evangelium*, som det *evige Livs-Ord*, i *Forhold* til *Mennesket* i Verden er et *Spaadoms-Ord*, altid udsat for og vel belavet paa den samme bidende Spot, som *Herren* selv bar med Purpuret under Torne-Kronen og Skogger-Latteren; saa turde jeg ikke undlade det bestemte 191Hensyn paa den af *Herren* og hans *Apostler* med Flid omspaaede *Verdens-Aandens* Time og *Mørkets* Overmagt, som i Menigheds-Livet svarer til Herrens Lidelses-Historie, og fører til "*Kiødets* Opstandelse", og til det *evige Liv* for "*hele Mennesket*" det *Udvendige* saavel som det *Indvendige*, det Afdøde saavel som det Udlevede i Herren.

Denne *Kiødets* Opstandelse var nemlig, som vi seer af 1 Cor. 15, alt i *Apostlernes* Dage den *Hæl* i *Troes-Bekiendelsen*, som maatte taale det giftigste Slangebid, ligesom hos os; men det *Franske Kogleri* med *Kiødets Frigivelse* (Emancipation) spaaer om en ligesaa farlig Fordreielse af *Sandheds-Ordet* om *Kiødets* Opstandelse, til Bestridelse af *Aands-Livets Virkelighed*, saa nu trænger Menigheden høit til den Oplysning, at *Kiød-Legemets* ægte og sande *Frigiørelse* er, som Legems-Døden tydelig viser, saa langt som mueligt fra at skee ved dets *Løsrivelse* fra *Aanden*, men er tvertimod, ved *Kiødets Opstandelse*, *Fuldførelsen* af den *Helligaands* Gierning, fra de nye Hjerters og de nye Tungers Fødsel til Vorherres *Jesu Christi* Dag, hvorfor *Apostelen Paulus* ogsaa (Rom 8) kalder den en Gienløsning og Befrielse fra *Forkrænkelighedens* Aag. Derfor vil *Anti-Christen* ogsaa love sine Tilbedere *legemlig Udødelighed* i Modsætning til den *Udødelighed* i *Indbildningen*, som han bespottelig vil kalde det *christelige Aands-Liv*, og kan det med *Skinnet* for sig, da alle *Christne* *indtil* Herren kommer *øiensynlig* igjen, jo maa friste den *legemlige Død*, 192og *Kiødets Opstandelse* jo lader sig dumdristig benægte og bespotte *indtil* den virkelig gaaer for sig. Vist nok er det nemt for os, og vil være endnu langt nemmere for vore *Eftermænd* i *Anti-Christens* Dage, at oplyse alle virkelige Deeltagere i det christelige Menigheds-Liv og *Lods-Eiere* i *Aandens* Guds-Rige, derom, at det bedragelige *Skin* dog, *Gud* skee Lov! kun bedrager dem, der ikke vil aabne Hjertet for *Sandheds-Kiærlighed*, men det er lige vist, at det kun er i det *Skjulte*, i *Hjertets* *Inderste*, at det christelige *Aands-Liv*, med *Guds-Rigets* "Retfærdighed, Fred og Glæde" *beviser* sin *Virkelighed*, saa man faaer at see, at ved Siden ad det christelige *Aands-Liv* bliver det ypperste *Skjalde-Liv*, selv hos *Israels* *Propheter*, kun hvad en sand *Lignelse* er ved Siden ad et almægtigt *Skaber-Ord*, eller hvad *Johannes* den *Døber* var ved Siden ad *Guddoms-Manden*, som døber med den *Helligaand*.

Dette, at den blot *aandelige* Fornyelse af *Menneskets* Paradiis-Liv nødvendig er af samme *Art* som *Skjalde-Livet*, og kan i det høieste aabenbare sig i et *Prophet-Liv*, som *Johannes* den *Døbers*, medens hele *Menneske-Livets* Fornyelse i Forening med *Guds-Livet* i *Guddoms-Manden* *Jesus Christus* er til alle Tider en dyb *Hemmelighed*, som skrevet staaer om *Christen-Livet* (Coll. 3), at det er *skjult* med *Christus* hos *Gud* og aabenbares først, naar *Christus* aabenbares i sin Herlighed; dette gjør paa den ene Side Menigheds-Troen og Menigheds-Livet *væрге*¹⁹³*løse* i *Verdens* Øine, og frister paa den anden Side Herrens og Menighedens

Tjenere, som Aandens fri Redskaber, til at miskiende deres Stilling, og tiltroe sig en *Magt* og *Myndighed*, som de ikke har, og som de ikke kan eftertrage uden at stille sig *imellem* Menigheden paa den ene Side og Fælles-Troen, Fælles-Aanden og Fælles-Herren, paa den anden Side, saa de i Blindhed arbeide paa at *skille* baade sig selv og *Menigheden* fra det evige Livs-Ord og det deraf udspringende hemmelighedsfulde *Liv i Herren*. Selv derfor, naar vi virkelig, som Herren siger om *Døberen*, blev de *aandrigste Enkeltmænd*, som *Kvinder* kan avle med *Mænd*, maatte vi dog altid mindes, at, efter den *samme* Herres Vidnesbyrd, er den *mindste* i Himmeriges Rige *større* end vi, og at denne vor *Overmand* findes kun skjult i *Menighedens* Tro og Haab og Kjærlighed, saa at, om *han* ogsaa lever hos os, er det kun *skjult*, ikke hos os *selv*, som aandelige *Enkeltmænd*, men som *Lemmer* paa Herrens *hemmelige Legeme*, som er hans *Menighed*.

Denne *Haardeknude*, som, langt fra at løse sig selv, netop strammes, jo mere Menigheds-Livet voxer ogsaa hos os, maae vi betragte med barnlig *Ydmyghed*, og holde urokkelig fast ved *Døberens* Bekiendelse, at "*Guds-Ordet*" i sin Kraft, som et *evigt Livs-Ord*, der *skiaenker* hvad det *nævner*, det er uadskilleligt fra Vorherres Jesu Christi *Person*, thi det kan intet andet Menneske føre *end Guddoms-Manden* selv, som kom ned fra *Himmelen*, og at selv den *Helligaand* indskrænker sig til 194guddommelig at *minde* om hvad *han* har sagt, og gjør sig netop *derved* kiendelig fra alle *andre Aander*.

Al Tanke om et *christeligt Statholderskab*, der skulde være *Embeds-Standen* forlenet, maae vi da forjage, om den end lod sig *aandelig* ganske anderledes besmykke, end ved den selvgjorte *Arve-Ret* til St. Peders Stol, eller ved den selvgjorte *Oversættelse* af et dunkelt Sprog hos St. Povel, som om han havde sagt: vi er Sendebud i *Christi Sted*, vi bede i *Christi Sted*, og som om hans "vi" var alle hans Læsere*2 Cor. V. 20, hvor man aabenbar godt *kan* og følgelig ogsaa *skal* oversætte "*for Christi Skyld*" og ei "i *Christi Sted*", hvad kun til Nød kunde siges om *Apostlerne* selv.. En saadan *aandelig Besmykkelse* af en ganske *anden Aand* end *Herrens*, maae vi slutte af Himmel-Brevet til den syvende og sidste Sprog-Menighed, endnu farlig vil friste dens *Skolemestre*, saa de indbilde sig, at være *rige nok* paa aandelig Viisdom og Forstand, saa de har ikke *Christus selv* eller hans egen *Munds-Ord* til *Menigheden* behov, men kan paa deres egen Regning *meddele Aanden*, forplante, opholde og forskiønne *Livet*. Dette vil *ikke* komme *deraf*, at de skulde have kunnet glemme, at det er *kun* giennem *Munden*, ei giennem *Haanden* og *Pennen*, *Ordet* kan virke *levende*, men det vil komme *deraf*, at de forvexle *deres* egen *Mund* med *Vorherres* egen *Mund*, som han aldrig kan eller vil enten *laane* eller *leie* ud, men kun i al *Hemmelighed dele* med sin *Menighed* 195i hans Legems og Blods *Fællesskab*, saa *Menigheden*, men *ingen Enkeltmand*, kan til Slutning, som skrevet staaer (Eph. 4) aandelig *maale* sig med ham.

Dette er hvad jeg har at sige til *Advarsel* for alle den Christne Menigheds Embedsmænd, nærværende og tilkommende, at de ikke lade sig forlede til enten paa *Bibelens*, paa *Kirkehistoriens* eller paa *Aandens* Vegne paa nogen *anden* Maade at fremstille sig som *Borgen* eller *Værger* for "*Troen og Menigheden*" end ved "*som Hjordens Exempler*" at stille sig i Spidsen, hvor *Menigheds-Troen* skal frit *bekiendes* for *Verden*, da de ellers, bevidst eller ubevidst, øve det forbudte *Herredømme* over *Herrens* Arv og Eie, og forhindrer den guddommelige *Væxt* og fri *Udvikling* af det *christelige Menigheds-Liv* i Herren, som dog ogsaa hos dem maa bære den levende *Forkyndelse* af *Christi Evangelium*, som en Guds Kraft til *Salighed* for hver den, som troer. At saavel *Aanden* som *Troen* kan og skal meddeles *ved* vor *levende* *Forkyndelse* af "*Troens Ord*," men meddeles dog kun i *Troens Ord* af *Vorherres* egen *Mund*, det er vel lidt vanskeligt at forstaae, men følger dog ligefrem af hvad *Apostelen Paulus* vidner, at det er "*Guds-Ordet*" og "*Troen*" selv, som man *hører*, hvor "*Troen*" og "*Aanden*" skal forplantes, saa det er blot *Forskjellen* mellem "*Guds-Ordet*" i *første* eller *anden* *Mund*, ligesom paa *første* eller *anden* *Haand*, som vi har lidt ondt ved at fatte, fordi man er sig selv nærmest; men derfor sagde vor *Mester* ogsaa reent ud, at uden *Selvforægtelse* 196kunde *Ingen* være *hans Discipel*, og naar vi er kommet over det *Bjerg*, da prise vi *Herrens* *Godhed* og *Viisdom*, som lagde det evige *Livs-Ord* i *Menighedens* *Mund*, hvor det er nemt at finde, istedenfor at begrave det enten i *Skriften* eller i *Tjenerskabet*, hvor det maatte være et sjældent *Lykketræf* at støde paa det, og være umuligt at bevare og forplante det, fordi det vilde være *ukiendeligt*. Saaledes vilde da ogsaa *Herrens* aandelige *Nærværelse*, hans *Aand* og hans *Gierninger* være aldeles *ukiendelige*, hvis der *ikke* var et *bekendt* os alle vitterligt *Ord* af hans egen *Mund*, hvormed vi alle blev "*lærte af Gud*," og hvorved hans *Aand* baade gav sig *tilkiende* og virkede alt i *Vorherres* *Jesu* Navn og til hans *Ære*!